

Naar nieuwe Perspectieven op Natuur

Een casestudy van transformatief leren in Van Gogh Nationaal Park

Bachelor thesis Geography, Planning and
Environment (GPE)

Nijmegen School of Management

Radboud University Nijmegen

7 augustus 2024

Naam: Job Janssen

Studentnummer: s1062180

Supervisor: Susan de Koning

2^e beoordelaar: Bibi Witvliet

Woordenaantal: 20.942

Radboud Universiteit

Omslagfoto:

Afbeelding uit Masterplan Van Gogh Nationaal Park Brabant

(Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020)

1. Voorwoord

Voor u ligt mijn Bachelor Thesis getiteld 'Naar nieuwe Perspectieven op Natuur' ter afronding van mijn studie Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit te Nijmegen.

Het thema van natuurbehoud en -herstel in combinatie met het innovatieve en moderne karakter van het Van Gogh Nationaal park sprak mij bijzonder aan. De partnerschappen die op het moment van schrijven het Van Gogh Nationaal Park van een beweging naar een officieel nationaal park proberen te brengen werken samen op een unieke manier. Het bijzondere van deze samenwerking is dat de ideologie van deze beweging alle conventionele ideeën over natuurbehoud en -herstel overstijgt. Dit leidt tot een interessante casus die uitermate geschikt is voor dit onderzoek over hoe het partnerschap bijdraagt aan nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel.

Graag wil ik deze gelegenheid gebruiken om mijn dank uit te spreken aan iedereen die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van deze thesis. Allereerst wil ik mijn begeleidster Susan de Koning bedanken voor haar waardevolle feedback, deskundige begeleiding en enthousiasme gedurende de hele periode. Zelfs nadat het schrijven van deze thesis een jaar is uitgesteld was haar toewijding om mij te begeleiden te allen tijde aanwezig. Ook wil ik Bibi Witvliet bedanken voor het vrijwillig nakijken van mijn thesis als 2^e beoordelaar, vlak voor haar vakantie.

Daarnaast ben ik alle mensen die ik heb mogen interviewen dankbaar voor hun deelname aan deze thesis. Ik heb uit onze gesprekken kunnen opmaken dat alle directe betrokkenen bij het Van Gogh Nationaal Park met ontzettend veel bezieling en toewijding werken aan het realiseren van het project. Mijn laatste dankwoord gaat uit naar mijn familie en vriendin voor hun steun en begrip tijdens de intensieve periode van het schrijven van deze thesis. Zij hebben mij geholpen om gemotiveerd te blijven, maar ook geholpen om af en toe mijn gedachten van deze thesis af te zetten.

Het schrijven van deze thesis was naast uitdagend ook erg leerzaam en interessant. Ik hoop dat dit stuk een bijdrage levert aan het reeds bestaande onderzoek op het gebied van natuurbehoud en -herstel en dat het anderen inspireert om de potentie van samenwerkingsverbanden te verkennen.

Ik wens u veel leesplezier!

Job Janssen

2. Samenvatting

2.1 Samenvatting in Nederlands

De kwaliteit van de natuur gaat in Nederland achteruit, waardoor natuurbescherming een dringende kwestie is. Nationale parken spelen een essentiële rol in natuurbehoud en -herstel. In deze bachelor thesis haal ik de casus van het Van Gogh Nationaal Park, in provincie Brabant in Nederland, aan. Dit is nog geen officieel nationaal park, doordat het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) de statusaanvraag op het moment van schrijven nog niet heeft aangenomen. Dit zorgt ervoor dat de partners van het park op dit moment de uitvoerende organen zijn. De nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel van deze partners worden onderzocht, vandaar luidt de onderzoeksvraag: *“Hoe draagt het partner zijn van Van Gogh Nationaal Park bij aan nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel?”*

Waar voorheen nationale parken veelal natuurgebieden waren die afgescheiden waren van de rest van het landschap, bleek dit geen effectieve manier van natuurbeheer. Om die reden klinkt er een toenemende roep om transformatieve verandering binnen nationale parken. Deze transformatieve verandering omvat onder andere het bevorderen van de verbinding tussen natuur, stad en landbouw, het samengaan van natuurbehoud en -herstel en economische ontwikkeling en stimuleren van samenwerkingsverbanden. Om dit te bewerkstelligen heb ik onderzocht of er transformatief leren heeft plaatsgevonden bij de partners van Van Gogh Nationaal Park en hoe dit bijdraagt aan natuurbehoud en -herstel.

Dit heb ik gedaan doormiddel van kwalitatief onderzoek in de vorm van interviews met zes partners van het Van Gogh Nationaal Park. Deze partners vertegenwoordigen allemaal verschillende sectoren die onderdeel zijn van het partnerschapsbestand van het park. Ik heb diepgaande interviews gehouden om inzicht te verkrijgen in perspectieven van de partners op het gebied van natuurbehoud en -herstel. Vervolgens heb ik deze interviews gecodeerd op basis van de stappen die Mezirow (1991) omschrijft als onderdeel van het transformatieve leerproces. De bevindingen die hieruit voort zijn gekomen heb ik vervolgens omgezet in resultaten.

Deze analyse wijst aan dat de stappen van transformatief leren plaatsvinden en de partners nieuwe perspectieven op natuurbehoud en -herstel hebben gekregen. Dit is tot stand gekomen door in eerste instantie kritisch reflecteren op bestaande perspectieven, die met name gebaseerd waren op traditionele manieren van natuurbeheer. Nadat partners bewust zijn geworden van nieuwe overtuigingen hebben ze hun bestaande overtuigingen in twijfel getrokken. Dit leidde tot het ontstaan van nieuwe perspectieven, zoals het belang van samenwerking tussen sectoren en partners, de potentie van de verbinding tussen natuur, stad en landbouw, en hoe natuurbehoud en -herstel en economische ontwikkeling elkaar kunnen versterken. Deze nieuwe perspectieven zijn in enkele gevallen geïnstitutionaliseerd in beleid en structuren, wat enkele concrete projecten en initiatieven heeft opgeleverd voor de natuur in het gebied.

De nieuwe perspectieven bij partners laten het potentieel zien van het Van Gogh Nationaal Park zien om bij te dragen aan transformatieve verandering binnen nationale parken. Kennisuitwisseling tussen partners leidt ertoe dat ze van elkaar leren en de perspectieven van andere sectoren in het landschap leren kennen. Dit blijkt erg waardevol voor het op één lijn krijgen van alle partners naar het gedachtegoed dat het Van Gogh Nationaal Park uitdraagt. Daarnaast laat dit zien dat er transformatief leren plaats heeft gevonden bij de

partners, wat uiteindelijk leidt tot nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel. Ondanks dat deze perspectieven in enkele gevallen wel hebben geleid tot concrete bijdragen, denken partners dat hun bijdrage groter kan worden als het Van Gogh Nationaal Park een officieel nationaal park wordt. Op dit moment leiden de initiatieven namelijk nog niet tot een fundamentele verandering in de samenleving.

Vanwege het jonge bestaan van het Van Gogh Nationaal Park is dit onderzoek gericht op de kortetermijneffecten van het partnerschap en de nieuwe perspectieven die dit oplevert. Toekomstig onderzoek kan de effecten op de lange termijn van partnerschappen met het Van Gogh Nationaal Park verkennen. Naast het effect op de lange termijn, kan vervolgonderzoek zich bezighouden met soortgelijke studies in andere nationale parken. Dit kan inzicht geven in de generaliseerbaarheid, of juist de contextgebondenheid van deze thesis.

2.2 Summary in English

The quality of nature is deteriorating in the Netherlands, making nature conservation an urgent issue. National parks play an essential role in nature conservation and restoration. In this bachelor thesis I discuss the case of the Van Gogh National Park, in the province of Brabant in the Netherlands. This is not yet an official national park, because the Ministry of Agriculture, Fisheries, Food Security and Nature (LVVN) has not yet accepted the status request at the time of writing. This means that the partners of the park are currently the executive bodies. The new perspectives in the field of nature conservation and restoration of these partners are investigated, hence the research question: *“How does being a partner of the Van Gogh National Park contribute to new perspectives in the field of nature conservation and restoration?”*

Where national parks used to be nature reserves that were separated from the rest of the landscape, this turned out not to be an effective way of nature management. For this reason, there is an increasing call for transformative change within national parks. This transformative change includes promoting the connection between nature, city and agriculture, the merging of nature conservation and restoration, and economic development and stimulating partnerships. To achieve this, I investigated whether transformative learning has taken place among the partners of the Van Gogh National Park and how this contributes to nature conservation and restoration.

I did this through qualitative research in the form of interviews with six partners of the Van Gogh National Park. These partners all represent different sectors that are part of the partnership group of the park. I conducted in-depth interviews to gain insight into the perspectives of the partners in the field of nature conservation and restoration. I then coded these interviews based on the steps that Mezirow (1991) describes as part of the transformative learning process. The findings that emerged from this were then converted into results.

This analysis indicates that the steps of transformative learning are taking place and the partners have gained new perspectives on nature conservation and restoration. This was achieved by critically reflecting on existing perspectives, which were mainly based on traditional ways of nature management. After becoming aware of new insights, the partners questioned their existing perspectives. This led to the emergence of new perspectives, such as the importance of collaboration between sectors and partners, the potential of the connection between nature, city and agriculture, and how nature conservation and restoration and economic development can reinforce each other. In some cases, these new perspectives have been institutionalized in policy and structures, which has resulted in several concrete projects and initiatives for nature in the area.

The new perspectives among partners show the potential of the Van Gogh National Park to contribute to transformative change within national parks. Knowledge exchange between partners leads to learning from each other and getting to know the perspectives of other sectors in the landscape. This has proven to be very valuable for aligning all partners to the philosophy that the Van Gogh National Park promotes. In addition, it shows that transformative learning has taken place among the partners, which ultimately leads to new perspectives in the field of nature conservation and restoration. Although these perspectives have led to concrete contributions in some cases, partners believe that their contribution can

be increased if the Van Gogh National Park becomes an official national park. At the moment, the initiatives do not yet lead to a fundamental change in society.

Due to the young existence of the Van Gogh National Park, this research focuses on the short-term effects of the partnership and the new perspectives that this provides. Future research can explore the long-term effects of partnerships with the Van Gogh National Park. In addition to the long-term effect, follow-up research can focus on similar studies in other national parks. This can provide insight into the generalizability, or rather the context-boundness of this thesis.

Inhoud

1. Voorwoord.....	3
2. Samenvatting	4
2.1 Samenvatting in Nederlands.....	4
2.2 Summary in English.....	6
3. Inleiding.....	10
3.1 De rol van nationale parken in natuurbehoud en -herstel.....	10
3.1.1 Nationale parken	10
3.1.2 Natuur moet beschermd worden.....	10
3.1.3 Oproep voor transformatieve verandering	11
3.1.4 Bijdrage nationale parken aan transformatieve verandering.....	11
3.1.5 Nationaal Park 3.0.....	12
3.2 Van Gogh Nationaal Park.....	13
3.2.1 Voorbeeld van Nationaal Park 3.0	13
3.2.2 Verbinden van gebieden	14
3.2.3 Potentiële impact.....	15
3.3 Het potentieel van Van Gogh Nationaal Park	16
3.3.1 Jong nationaal park.....	16
3.3.2 Institutionalisering	16
3.3.3 Verandering in perspectieven	17
3.3.4 Onderzoek aan de hand van transformatief leren	17
4. Theoretisch kader	18
4.1 Transformatieve verandering	18
4.1.1 Transformatieve verandering als theorie	18
4.1.2 Transformatieve verandering in de praktijk	19
4.2 Transformatief leren.....	20
4.2.1 Transformatief leren als theorie	20
4.2.2 Casussen transformatief leren	20
4.3 Transformatief leren binnen natuurbehoud en -herstel.....	21
4.3.1 Casussen binnen natuurbehoud en -herstel	21
4.3.2 Niveaus van leren	22
4.4 Conceptueel model	24
5. Methoden	25
5.1 Onderzoeksdesign.....	25
5.2 Positionaliteit.....	28
5.2.1 Kansen en limitaties	28
5.2.1 Ethische Dilemma's.....	28

6.	Case study beschrijving	29
6.1	Ontwikkeling van het park.....	29
6.2	Geografische kenmerken.....	30
6.3	Cultureel erfgoed	32
6.4	Partnerschap structuren	33
7.	Resultaten	34
7.1	Het perspectief van het Van Gogh Nationaal Park op natuurbehoud en -herstel	35
7.1.1	Groen dooraderd.....	35
7.1.2	Verbinding stad en land	36
7.1.3	Natuurbeleving	36
7.2	Perspectieven van de partners van Van Gogh Nationaal Park	36
7.2.1	Museum	36
7.2.2	Bank.....	37
7.2.3	Provincie	37
7.2.4	Gemeente	38
7.2.5	Waterschap en natuurorganisatie	38
7.3	Verandering perspectieven door partnerschap.....	39
7.3.1	Zelfreflectie.....	39
7.3.2	Bewustwording.....	40
7.3.3	Nieuwe perspectieven.....	42
7.3.4	Bijdrage aan natuurbehoud en -herstel.....	45
8.	Discussie.....	46
8.1	Nieuwe perspectieven	46
8.2	Van leren naar verandering	47
8.2.1	Transformatief leren	47
8.2.2	Nationale Parken.....	48
8.2.3	Transformatieve verandering	49
8.3	Implicaties en aanbevelingen	50
9.	Conclusie	50
9.1	Transformatief leerproces.....	50
9.2	Verandering perspectieven.....	52
9.3	Bijdrage partnerschap aan nieuwe perspectieven.....	52
10.	Literatuurlijst.....	53
11.	Appendix	58
11.1	Interview guideline	58

3. Inleiding

Het beschermen van de natuur is decennialang bekrachtigd vanwege het belang van de natuur op zichzelf. Ondanks dat daardoor betekenisvolle vooruitgang is geboekt, zijn de algemene trends niet bemoedigend. De natuur heeft echter niet alleen opzichzelfstaande waarde, maar ook waarde voor de mens (James, 2016). Nationale parken spelen een belangrijke rol in het behouden en herstellen van die natuur, door het te beschermen tegen fragmentatie of vernieling (Liu et al., 2023).

3.1 De rol van nationale parken in natuurbehoud en -herstel

3.1.1 Nationale parken

Een nationaal park is een beschermd gebied dat door de overheid is opgericht om natuur, biodiversiteit en cultuurhistorische waarden te behouden en beschermen. Grote land- of watergebieden met unieke ecologische of recreatieve waarden worden hierdoor behoed voor invloeden die het gebied kunnen schaden. Nationale parken onderscheiden zich van andere (natuur)gebieden vanwege de hoge natuur- en landschapskwaliteiten, samenwerkingsvormen en de potentie voor systeemherstel. In Nederland vormen de nationale parken een basis van het natuurnetwerk en natuurbescherming (Nationale Parken Expertteam Ruimtelijke kwaliteit, 2022).

Nationale parken spelen een belangrijke rol in het behouden en beschermen van deze relatie tussen mens en natuur. Het landoppervlak van de aarde bestaat voor 14,9% uit nationale parken die toevlucht bieden voor bedreigde soorten. Door de natuurlijke habitats van deze soorten te beschermen tegen fragmentatie of vernieling door menselijk toedoen wordt de biodiversiteit behouden (Liu et al., 2023). Daarnaast is bewezen dat nationale parken een effectief middel zijn voor het reguleren van het klimaat, doordat bossen en andere vegetatie veel koolstof opslaan en zuurstof afgeven, wat bijdraagt aan het verminderen van broeikasgassen. Het bewaren van regionale ecologische veiligheid, zoals het verkleinen van de kans op natuurlijke rampen en het behouden van ecologische balans, is ook een belangrijke bijdrage van nationale parken aan de natuur en de samenleving (Alagador et al., 2014).

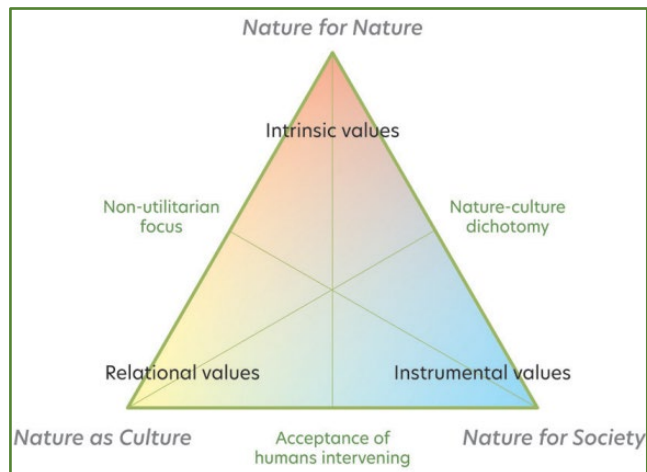
Veel nationale parken kampen met het conflict tussen natuurbescherming en economische ontwikkeling, omdat de doelen hiervan vaak tegenstrijdig zijn. Nationale parken zijn opgericht om de natuur te beschermen. Hierbij komen vaak beperkingen op menselijke activiteiten kijken als industrie, landbouw of stedelijke ontwikkeling. Lokale gemeenschappen en regionale overheden die streven naar economische ontwikkeling ondervinden vaak hinder van deze beperkingen (De Pourcq et al., 2017).

3.1.2 Natuur moet beschermd worden

Om te begrijpen hoe natuurbescherming en economische ontwikkeling samen kunnen gaan, moeten we eerst begrijpen wat het belang van natuurbescherming is. Volgens traditionele begrippen wordt de waarde van natuur onderverdeeld in twee categorieën, namelijk instrumentele en intrinsieke waarde (Chan et al., 2016). De intrinsieke waarde van natuur betekent dat natuur een waarde heeft op zichzelf, afgezien van het nut voor mensen (Muhar et al., 2018). Afgaande op dit perspectief, houdt dit in dat de mensheid een morele plicht heeft om planten, dieren, soorten en habitats te beschermen om zo de natuur te beschermen. Veel ecologen en NGO's die zich bezighouden met natuurbehoud en -herstel werken dan ook vanuit dit perspectief (Piccolo, 2017). In tegenstelling tot de intrinsieke waarde van natuur, betreft de instrumentele waarde het nut van natuur voor mensen. Een

voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld de houtproductie, maar ook de positieve invloed van de natuur op de gezondheid van de mens (de Groot et al., 2002).

Binnen het kader van natuurbehoud en -herstel worden zowel de intrinsieke als de instrumentele waarde gemobiliseerd om stakeholders en beleidsmakers te overtuigen van het belang ervan (Buijs et al. 2022). Intrinsieke waarden worden gebruikt door beroep te doen op onze morele verantwoordelijkheid om de natuur te beschermen. Instrumentele waarden worden aangehaald om het belang van het tegengaan van klimaatverandering of de voordelen van stadsparken voor de publieke gezondheid te benadrukken (Runhaar et al., 2019). Sinds kort wordt er ook naar de relationele waarde gekeken. Deze relationele waarde *“is based on the reciprocal relationships that people build with nature and natural areas, recognizing that humans and nature are fundamentally interconnected”* (Buijs et al., 2022). Dit concept richt zich op de inherente kwaliteiten van deze relatie tussen mens en natuur, in plaats van de waarde van natuur voor zichzelf (intrinsieke waarde) of voor de mens (instrumentele waarde) (Mattijssen et al., 2020).

Figuur 1: Grafische weergave van de waarden van natuur. Bron: Kuiper, J.J. et al. (2022).

In plaats van enkel naar de rol van de natuur zelf te kijken wordt het aspect van menselijke factoren steeds belangrijker (Stoll-Kleemann, 2001). In het verleden was het met name een ‘ecologie eerst’ discours, terwijl het tegenwoordig steeds meer een ‘mens-inclusieve’ discours wordt. Hieruit blijkt dat mensen beseffen dat de natuur en de mens onlosmakelijk samengaan, en niet twee losse eenheden zijn. (Buijs et al., 2022).

3.1.3 Oproep voor transformatieve verandering

Vanwege de tweespalt tussen natuurbescherming en economische ontwikkeling, en de verschuiving van instrumentele en intrinsieke waarden naar relationele waarden, is er een roep om transformatieve verandering op het gebied van natuurbescherming. Als definitie van transformatieve verandering wordt het onderzoek van IPBES (2019) aangehouden: *“a fundamental, system-wide reorganization across technological, economic and social factors, including paradigms, goals, and values”* (IPBES, 2019). Transformatieve verandering kan bewerkstelligd worden door te focussen op de indirecte drijfveren van biodiversiteitsverlies, zoals normen en waarden, consumptiepatronen en technologieën (Leclère et al., 2020). Deze veranderingen moeten uiteindelijk leiden tot een fundamenteel veranderd systeem.

3.1.4 Bijdrage nationale parken aan transformatieve verandering

Het leren omgaan met de toenemende bedreigingen die eerder in dit hoofdstuk benoemd zijn vereist een bijdrage aan transformatieve verandering van nationale parken. Conventionele manieren blijken steeds vaker niet in staat om de dynamische uitdagingen aan te pakken. Watson et al. (2014) benadrukt dat tegenwoordig nationale parken niet langer enkel een afgescheiden natuureservaat kunnen zijn, maar beter geïntegreerd moet zijn in het omringende landschap. Dat omringende landschap kan ook steden, dorpen of bedrijventerreinen bevatten. Dit komt ten goede van de ecologische verbinding tussen

gebieden en de veerkracht van het landschap. Er is dus behoefte aan innovatieve beheerstrategieën die zowel duurzame economische ontwikkeling, als klimaatadaptatie en mitigatie omvatten (Naughton-Treves et al., 2005). De transformatieve veranderingen in beleid en benaderingen kunnen ertoe leiden dat nationale parken effectief bijdragen aan het behouden en herstellen van de natuur, en daarnaast ook aan economische ontwikkeling (Watson et al., 2014).

In dit onderzoek zal onderzocht worden of de samenwerking en kennisdeling in nationale parken een transformatieve verandering op het gebied van natuurbehoud en -herstel kan bewerkstelligen. Op deze manier draagt dit onderzoek bij aan inzicht over de potentie van samenwerkingsverbanden binnen natuurbehoud en -herstel, en daarmee aan de maatschappij.

3.1.5 Nationaal Park 3.0

Een voorbeeld van een plan om gehoor te geven aan de oproep voor transformatieve verandering is het Nationaal Park 3.0 plan (Leltz et al., 2022). Dit plan van Nationaal Park Hollandse duinen, een nationaal park dat een groot deel van de Zuid-Hollandse kust bestrijkt, zou potentieel bij kunnen dragen aan innovatieve benadering van parkbeheer. Het plan erkent dat conventionele manieren van natuurbescherming de biodiversiteitscrisis niet hebben kunnen voorkomen. Daarbij erkent het de uitdagingen die zich voordoen op dit moment, zoals klimaatverandering en biodiversiteitsverlies (Leltz et al., 2022).

Een belangrijke pijler van het Nationaal Park 3.0 is de synergie waarmee mens en natuur samengaan. Dit betekent dat het samengaan van menselijk gebruik en natuurwaarden meer oplevert, dan het focussen op één van de twee zou kunnen opleveren. Het gebied is er dus niet alleen voor natuurbehoud en -herstel, maar ook als ruimte waar mensen wonen, werken en recreëren. Een middel om deze twee componenten met elkaar te verweven is het aanleggen van natuurlijke verbindingen tussen stad en landelijke gebied. Het rapport van IPBES (2019), dat eerder in dit onderzoek naar voren is gekomen, heeft ten grondslag gelegen aan het plan Nationaal Park 3.0. Het rapport beschrijft de intrinsieke, instrumentele en relationele waarde van natuur, waarvan de laatste dit plan illustreert (Leltz et al., 2022).

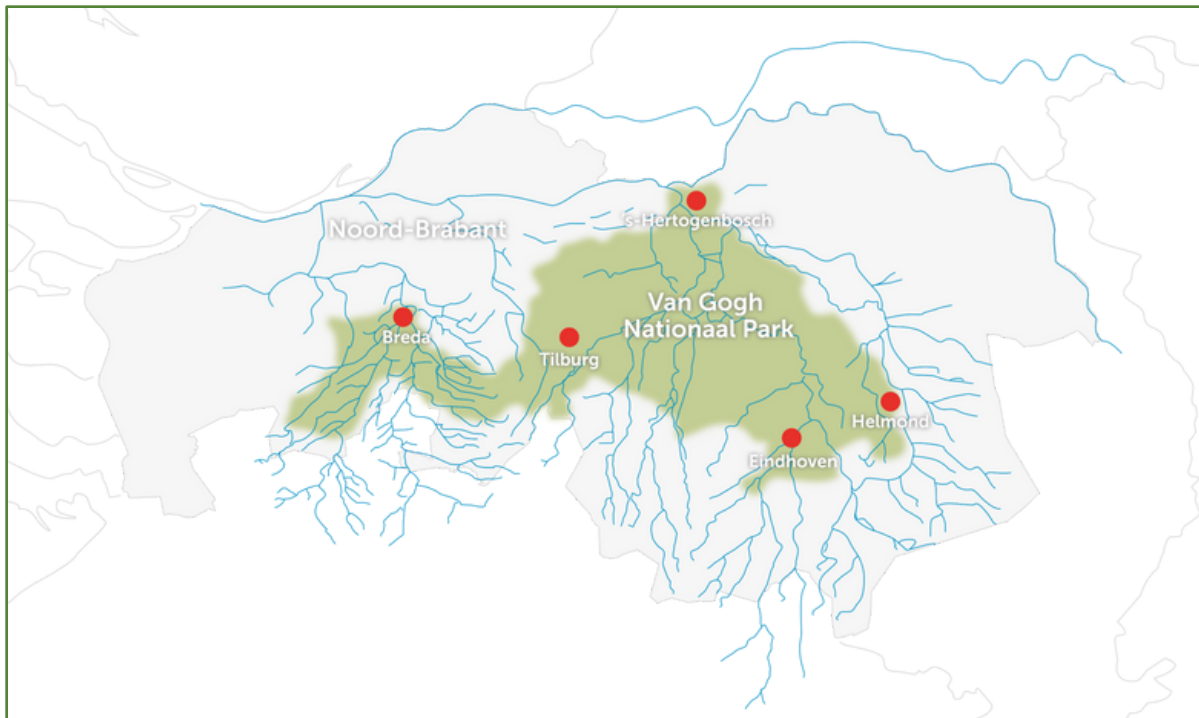
Figuur 2: Kaart van Nationaal Park Hollandse Duinen. Bron: Nationaal Park Hollandse Duinen, (z.d.).

3.2 Van Gogh Nationaal Park

3.2.1 Voorbeeld van Nationaal Park 3.0

Een ander goed voorbeeld van een nationaal park dat natuurbehoud en -herstel en de economische, culturele en sociale belangen van de mens combineert is het Van Gogh Nationaal Park. Van Gogh Nationaal Park, gelegen in Noord-Brabant, is geïnspireerd door de beroemde schilder Vincent van Gogh en zijn schilderijen van de Brabantse landschappen. De integratie van natuur, cultuur en economie in het gebied zijn belangrijke speerpunten van het park. De samenwerking met een breed scala aan partners, waaronder lokale bewoners, overheden, bedrijven, agrariërs en maatschappelijke organisaties, heeft als doel om deze holistische benadering te realiseren. Daarom staan actieve participatie en gedeelde verantwoordelijkheid centraal (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

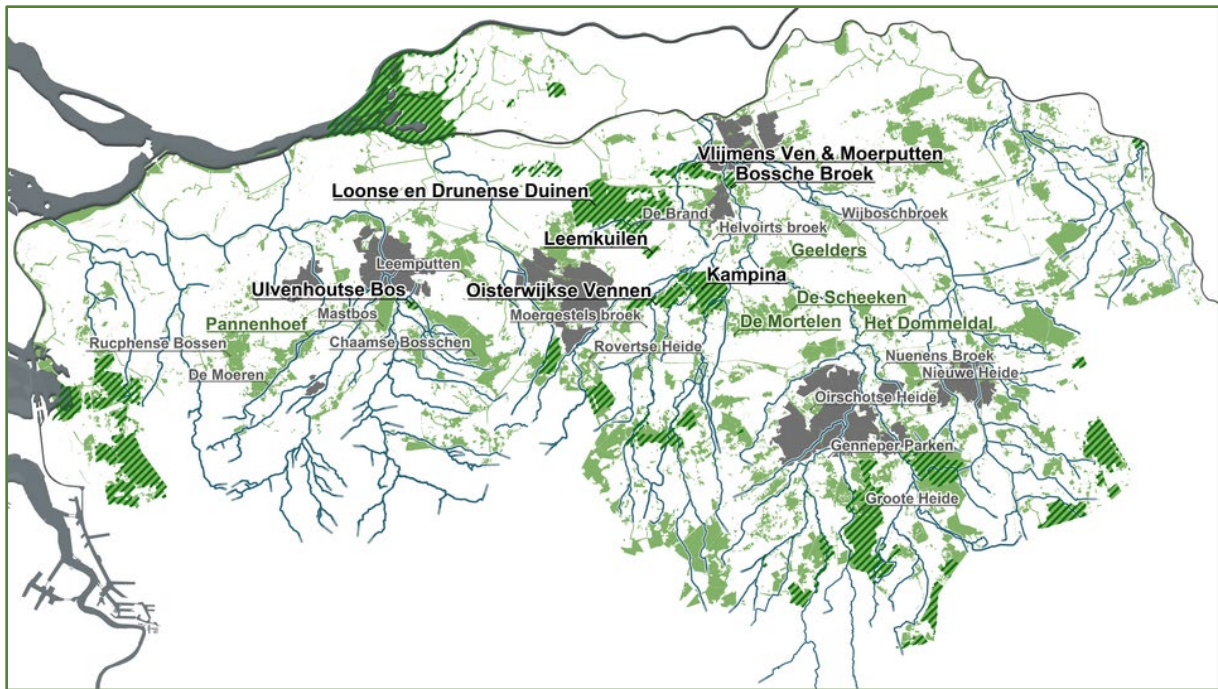
Met dit principe wordt gehoor gegeven aan de roep om transformatieve verandering binnen het kader van nationale parken (Watson et al., 2014). Een belangrijk onderdeel hiervan is het streven naar balans tussen natuurbehoud en -herstel en agrarische activiteiten door duurzame landbouwmethoden te stimuleren, die kunnen bijdragen aan een hoogwaardig landschap. Een ander belangrijk aspect is de verbinding tussen stad en land. Binnen het gebied dat Van Gogh Nationaal Park omvat liggen ook dorpen en steden. De vijf grootste Brabantse steden, Breda, Tilburg, Eindhoven, Helmond en 's-Hertogenbosch, zijn zelfs onderdeel van het park (zie figuur 3). Natuur en landschap wordt hierdoor tot in het hart van de dorpen en steden gebracht, wat de leefkwaliteit van stedelijke gebieden verhoogd en het bewustzijn over natuurbehoud en -herstel vergroot. Door de natuur en cultuur die het gebied rijk is beschikbaar te stellen voor zowel lokale als internationale bezoekers stimuleert het park duurzaam toerisme en recreatie, en daarmee economische vitaliteit (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

Figuur 3: Kaart van Van Gogh Nationaal Park. Bron: Van Gogh Nationaal Park, (z.d.).

3.2.2 Verbinden van gebieden

Het verbinden van allerlei verschillende soorten landschapselementen in het gebied draagt bij aan een holistische benadering van landschapsbeheer. Binnen het concept van Nationaal Park 3.0 wordt gesproken over een ‘fractale structuur’ op plaatsen waar mens en natuur elkaar ontmoeten. Hiermee wordt bedoeld dat er niet meer, zoals in het verleden, aparte gebieden voor de mens en de natuur zijn, maar dat ze op elk schaalniveau op een soortgelijke manier door elkaar heen lopen. Op een kaartje van het hele gebied zouden ongeveer dezelfde patronen zichtbaar moeten zijn als wanneer er ingezoomd wordt op een specifiek stuk van dat gebied. Landschappen bestaan grofweg uit natuurgebieden, landbouwgebieden en steden. Als er ingezoomd wordt op die gebieden zijn er in natuurgebieden hotspots in beeld van menselijke activiteit, bijvoorbeeld bij aantrekkelijke locaties voor toeristen. Andersom zijn er in stedelijk gebied juist parken zichtbaar die natuur in de stad brengen. Op deze manier loopt de natuur door het gebied dat door menselijke activiteit gedomineerd wordt, zoals de mens paden heeft gemaakt in natuurlijk landschap. Deze fractale structuur, met het door elkaar heen lopen van natuur en menselijke invloeden op verschillende schaalniveaus, is de basis van het begrip landschap zoals het Van Gogh Nationaal Park dit nastreeft (Dekker & Jongman, 2019). Om die reden omvat het park een groot deel van Brabant met allerlei natuurgebieden, zoals afgebeeld in figuur 4, en stedelijk gebied (Leltz et al., 2022).

Figuur 4: Kaart van natuurgebieden in Van Gogh Nationaal Park. Bron: Van Gogh Nationaal Park, (z.d.).

3.2.3 Potentiële impact

Het verbinden van natuurgebieden, landbouwgebieden en steden brengt enkele veranderingen met zich mee die voordelig zijn voor het landschap. Zo bieden deze verbindingen corridors voor dieren om veilig te kunnen verplaatsen binnen het gebied. Hierdoor ontstaat een grotere diversiteit van fauna. Ook kunnen soorten hierdoor migreren naar andere gebieden als reactie op klimaatverandering. Wanneer hun leefgebied onleefbaar wordt door bijvoorbeeld extreme regenval of droogte kunnen ze zich verplaatsen naar een habitat die wel geschikt is. Voedselketens worden stabielier doordat predatoren toegang krijgen tot meer verschillende prooien en herbivoren meer diverse voedselbronnen kunnen vinden. Dit alles versterkt de ecologische veerkracht en biodiversiteit van het gebied (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

Verbindingen tussen verschillende landschapsgebieden bieden ook voordelen voor het verbeteren van ecosystemendiensten. Bossen, draslanden en graslanden spelen een belangrijke rol in het reguleren van de watercyclus. Wanneer deze gebieden verbonden worden met stedelijke gebieden kunnen de natuurlijke processen die er plaatsvinden bijdragen aan het zuiveren van water, verminderen van overstromingsrisico's en aanvullen van grondwater. Zo kunnen natuurlijke buffers met vegetatie sedimenten uit stromend water filteren. Hierdoor is het water voor een groot deel gezuiverd voordat het beken en rivieren bereikt, en kost het verder zuiveren van drinkwater voor inwoners van de stad minder tijd en energie (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

Bijna elke stad in Nederland heeft te maken met hitte-eilanden (Klok et al., 2012). Dit houdt in dat de bebouwde oppervlakten in de stad veel warmte vasthouden. Door de natuur te verbinden met de stad en groene ruimten aan te brengen in dit bebouwde gebied kan het hitte-eilandeffect voor een deel tegengegaan worden. Daarnaast kan vegetatie in stedelijk gebied koolstof opslaan die uitgestoten wordt. Op deze manier draagt de verbinding tussen stad en natuur bij aan een aangename leefomgeving en klimaatregulatie (Canters et al., 2000).

In landbouwgebied is de bestuiving door insecten als bijen en vlinders belangrijk voor de oogst van gewassen. Door deze gebieden te verbinden met de natuur zullen meer bestuivers overleven en zullen de gewassen dus beter bestuift worden. Dit zorgt voor hogere landbouwopbrengsten voor de boer. Daarnaast zorgt vegetatie voor een stabielere bodem, wat bodemerosie door water of wind kan verminderen. Dit leidt tot vruchtbaardere landbouwgrond en een betere basis voor bebouwing in de stad (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

Verbinding tussen natuur en stad heeft daarnaast ook invloed op de mentale gezondheid van mensen. Een groter en diverser netwerk van natuur in stedelijk gebied maakt het mogelijk om zijn inwoners te laten recreëren in groene ruimtes, wat onomstotelijk bewezen goed is voor de gezondheid en het welzijn van mensen (Kloek, 2013).

3.3 Het potentieel van Van Gogh Nationaal Park

3.3.1 Jong nationaal park

Het Van Gogh Nationaal Park is nog niet zo lang geleden in het leven geroepen. In 2016 hebben Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen en Nationaal Landschap Het Groene Woud de handen ineengeslagen als onderdeel van een nieuw programma op ministerieel niveau: Nationale Parken van Wereldklasse. Het doel van dit programma is om bestaande nationale parken robuuster te maken en ze te laten fungeren als visitekaartje voor de Nederlandse natuur. Hierin speelt de versterking van het landschap een rol, maar ook versterking van de economie en betrokkenheid van ondernemers en bewoners (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

Het idee dat hierdoor ontstaan was heeft in 2020 geleid tot het presenteren van het Masterplan voor het Van Gogh Nationaal Park. Bij dit plan zijn ruim 40 partijen aangesloten die allemaal een bijdrage hebben geleverd aan het Masterplan. Op het moment van schrijven is het Van Gogh Nationaal Park nog niet meer dan de beweging die het Masterplan op gang heeft gebracht. Reden hiervoor is de afwijzing die het Van Gogh Nationaal Park in juni 2021 kreeg op de statusaanvraag om een officieel nationaal park te worden van het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020). In mei 2024 is deze statusaanvraag opnieuw ingediend door de provincie, in de hoop dat deze nu wel verkregen kan worden (Van Gogh Nationaal Park, 2024). Het Van Gogh Nationaal Park is dus nog een beweging, waarbinnen geen uitvoerend orgaan aanwezig is. Toch brengt deze beweging wel uitvoeringen op gang. Het uitvoerende orgaan zijn op dit moment de ruim 70 partners die zich aan het masterplan verbonden hebben. Om die reden gaat dit onderzoek vooral over de bijdrage van de partners van het Van Gogh Nationaal Park aan natuurbehoud en -herstel.

3.3.2 Institutionalisering

Tot nu toe heeft deze inleiding vooral inzicht gegeven in de gedachte achter het Van Gogh Nationaal Park en hoe dit gehoor geeft aan de roep om transformatieve verandering. Om deze gedachte, vertaald naar het Masterplan, te realiseren zal het geïnstitutionaliseerd moeten worden. Institutionalisering gaat over het proces waarin het discours wordt geïmplementeerd in structuren, regels en beleid (Kaufmann & Wiering, 2022). Het volgende hoofdstuk, het theoretisch kader, zal een uitgebreidere uitleg van institutionalisering geven.

Het Van Gogh Nationaal Park bestaat uit 70 verschillende partners, die hun doelen en inzichten laten vertegenwoordigen door het Masterplan. Deze partners vertegenwoordigen het grootste deel van beleidsbepalers op het gebied van natuurbeheer in de regio Noord-

Brabant. Op deze manier zijn alle verschillende belangen, doelen en inzichten verenigt tot één plan (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020). Aan de hand van discursieve institutionalisering kan het park zijn doelen, waaronder natuurbehoud en -herstel, economische ontwikkeling en duurzaam toerisme, inbedden in governance-structuren, beleid en regelgeving.

3.3.3 Verandering in perspectieven

Het samenwerken van al deze partners kan ertoe leiden dat er een eenduidig plan tot stand is gekomen. Tot op heden was op het gebied van natuurbeleid juist sprake van decentralisatie, waarbij maatschappelijke organisaties vooral met overheden samenwerkten. Daarbuiten was er weinig bemoeienis van andere partijen, laat staan samenwerking. Bij veel partijen die nu partner zijn van het Van Gogh Nationaal Park kan de realisatie gekomen zijn dat ze belang hebben bij een goede natuur en een waardevol landschap. Dan zal samenwerking tussen (agrarische) bedrijven en maatschappelijke organisaties heel nuttig blijken. Bedrijven kunnen dan naast hun financiële middelen, ook kennis en netwerken bieden, terwijl natuurorganisaties expertise op het gebied van natuurbeheer inbrengen. Daarnaast zal het samenwerken met een natuurorganisatie het goed doen voor het imago van (agrarische) bedrijven (Overbeek & Harms, 2011).

Als hier sprake van is, zijn veel partners van het park zich bewuster geworden van hun rol en het belang dat ze hebben bij een goede natuur, en tonen ze maatschappelijke verantwoordelijkheid en beteren hiermee hun reputatie. Daarnaast kunnen partners elkaar aanvullen door het uitwisselen van kennis en vaardigheden (Overbeek & Harms, 2011). In deze thesis is onderzocht of en hoe het partner worden van het Van Gogh Nationaal Park bijdraagt aan het creëren van nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel. Hieruit rijst de onderzoeksvraag:

“ Hoe draagt het partner zijn van Van Gogh Nationaal Park bij aan nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel? ”

Om antwoord te geven op deze vraag moet eerst duidelijk worden (1) wat het perspectief van Van Gogh Nationaal Park op het gebied van natuurbehoud en -herstel is. Om te onderzoeken of het partnerschap bijdraagt aan nieuwe perspectieven is het belangrijk om te achterhalen (2) wat de perspectieven van de partners van Van Gogh Nationaal Park op het gebied van natuurbehoud en -herstel zijn. Door deze twee deelelementen van de onderzoeksvraag naast elkaar te leggen is gekeken (3) of het partnerschap met Van Gogh Nationaal Park heeft geleid tot verandering van perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel bij de partners. Antwoorden op deze drie deelvragen helpen bij het formuleren van een antwoord op de onderzoeksvraag.

3.3.4 Onderzoek aan de hand van transformatief leren

Een belangrijk concept dat helpt om deze uitwisseling van kennis tussen partners van Van Gogh Nationaal Park te begrijpen is transformatief leren. Dit is een theorie waarin het proces beschreven wordt waarbij personen of, in dit geval, partners hun bestaande overtuigingen en perspectieven kritisch reflecteren en vervolgens veranderen. Dit leidt vaak tot verandering in diepgaande inzichten (Mezirow, 1991). Het transformatief leren wordt verder toegelicht in het volgende hoofdstuk, het theoretisch kader. In deze thesis is gekeken of er transformatief leren plaatsvindt bij partners, en of dit zorgt voor een bijdrage aan natuurbehoud en -herstel. Door het ontdekken van de potentie van transformatief leren voor natuurbehoud en -herstel

kunnen natuurorganisaties zich bij een positief resultaat richten op deze manier van bewustwording creëren. Op deze manier heeft dit onderzoek een bijdrage aan de maatschappij.

In Nederland zijn in het verleden onderzoeken gedaan naar hoe er een transformatieve verandering bewerkstelligd kan worden in natuurbehoud en -herstel (NWO, 2023). Een onderzoek naar hoe transformatief leren deze verandering kan bewerkstelligen kan echter nog een waardevolle toevoeging zijn aan de reeds bestaande wetenschappelijke kennis.

4. Theoretisch kader

4.1 Transformatieve verandering

Natuurbehoud en -herstel is van cruciaal belang voor een gezonde planeet voor mensen, dieren en planten. Ondanks dit besef gaat het niet goed met de natuur wereldwijd, die snel in kwaliteit afneemt (Mace et al., 2018). Om die reden is er een oproep voor transformatieve verandering binnen natuurbeheer.

4.1.1 Transformatieve verandering als theorie

Transformatieve verandering wordt dus gezien als noodzakelijk om natuurverlies een halt toe te roepen. Ook het Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) erkent deze oproep, en definieert transformatieve verandering als *“A fundamental, system-wide reorganization across technological, economic and social factors, including paradigms, goals, and values”* (IPBES, 2019). Transformatieve verandering kan bewerkstelligd worden door te focussen op de indirecte drijfveren van natuurverlies, zoals consumptiepatronen, niet-duurzame voedselproductie systemen, technologieën, regelgeving en politiek, en normen en waarden (Díaz et al., 2019).

De Koning et al. (2023) verkennen de (potentiële) bijdrage van landschap-georiënteerde partnerschappen in het bevorderen van transformatieve veranderingen. Deze landschap-georiënteerde partnerschappen worden gedefinieerd als *“voluntary arrangements in which combinations of state, market and/or civil society actors collaborate to contribute to biodiversity restoration or conservation in a specific landscape”* (de Koning et al., 2023). De bijdrage van landschap-georiënteerde partnerschappen bleek minimaal. 51% van de partners richtte zich enkel op directe drijfveren. De andere 49% richtte zich wel op indirecte

drijfveren van natuurverlies, maar leverde geen ontegenzeggelijk bewijs van structurele impact op transformatieve verandering. Partners zonder ambities voor natuurbehoud en -herstel zouden misschien zelfs een negatieve invloed op transformatieve verandering kunnen hebben. De reden hiervoor is de vrijwillige aard van het partnerschap, wat ervoor zorgt dat partners op verschillende waarden en belangen balanceren (de Koning et al., 2023).

4.1.2 Transformatieve verandering in de praktijk

Een ander onderzoek van de Koning (2024) gaat over hoe transformatieve verandering bewerkstelligd kan worden aan de hand van landschapsdiscoursen in de Nederlandse Duin- en Bollenstreek. Dit proces omvat structurering van discoursen die leiden tot nieuwe regels of normen en de daaropvolgende institutionalisering daarvan. Daarnaast wordt het belang van samenwerking tussen belanghebbenden benadrukt, om gemeenschappelijk begrip te creëren van problemen en oplossingen. De studie toont aan dat het ingewikkeld is om transformatieve discoursen voor natuur te structureren en institutionaliseren. Kenmerken van de discoursen zelf en de interactie met niet-discursieve kenmerken van het landschap beïnvloeden de stabiliteit van de discoursen. Veranderingen in deze landschapsdiscoursen worden om die reden vooral gedreven door externe factoren, zoals druk van de markt en duurzaamheidswetgeving. Onderzoek van Pecurul-Botines et al. (2014) sluit aan op deze constatering. Hier blijkt dat verschillen in lokale contexten discoursen beïnvloeden in de Sierra de Urbión regio in Spanje. Om transformatieve verandering voor de natuur door te maken zijn dus nationale doelen of grenzen nodig (de Koning, 2024).

Een voorbeeld van dergelijke doelen op internationaal niveau zijn de Sustainable Development Goals (SDGs). Deze zijn in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties (VN) als doelen voor duurzame ontwikkeling (UN Environment, 2019). Onderzoek van Visseren-Hamakers et al. (2021) benadrukt dat ‘transformative governance’ essentieel is voor het bereiken van deze Sustainable Development Goals en transformatieve verandering. Het aanpakken van indirecte drijfveren van natuurverlies doormiddel van herstructurering van systemen en waarden is hier belangrijk voor. Visseren-Hamakers et al. (2021) brengen integratieve, inclusieve, adaptieve en pluralistisch governance samen onder in de term transformative governance. Deze vormen van governance worden verder toegelicht in figuur 5. Door deze governance benaderingen samen te brengen ontstaat een basis voor transformatieve verandering die tot duurzame ontwikkeling en natuurbehoud en -herstel leidt (Visseren-Hamakers et al., 2021).

	<i>Uitleg</i>
Integratieve governance	Operationeel gemaakt op manieren die ervoor zorgen dat lokale oplossingen ook duurzame effecten hebben op andere schaalniveaus, bij andere kwesties, op andere plaatsen en in andere sectoren.
Inclusieve governance	Operationeel gemaakt op manieren die degenen wiens belangen momenteel niet worden behartigd, sterker maken en waarden vertegenwoordigen die transformatieve verandering voor duurzaamheid belichamen.
Adaptieve governance	Operationeel gemaakt op manieren waarbij transformatieve verandering en bestuur, en ons begrip daarvan, in de loop

	van de tijd evolueren. Daarbij moet bestuur leren, experimenteren, reflexiviteit, monitoring en feedback mogelijk maken.
Pluralistisch governance	Operationeel gemaakt door het herkennen en integreren van verschillende wetenschappelijke en maatschappelijke kennissystemen.

4.2 Transformatief leren

4.2.1 Transformatief leren als theorie

Een manier om transformatieve verandering te bewerkstelligen is transformatief leren. Transformatief leren werd geïntroduceerd in 1978 door Jack Mezirow. Mezirow's doel is "to work with others to formulate a theory of adult learning that will be useful to professionals engaged in helping adults learn" (Paprock, 1992). Over het algemeen zijn er drie manieren waarop wetenschappers het concept transformatief leren begrijpen: de transformatie van iemands wereldbeeld, werkwijzen die transformatie oproepen en ondersteunen en, het

Figuur 5: Uitleg van soorten governance binnen transformative governance. *Bron:* Visseren-Hamakers et al. (2021).

waarbij mensen zich bewust worden van andere perspectieven, terwijl transformatieve verandering het uitvoeren van die nieuwe perspectieven is.

Transformatief leren is een concept dat verder gaat dan simpelweg kenniswerving, en richt zich op het transformeren van overtuigingen, inzichten, basisaannames en waarden. Het is een diepgaand proces van verandering in de sociale, emotionele en cognitieve dimensies. Dit leidt tot een diepgewortelde transformatie van een persoon op een specifiek gebied. Het proces bevat volgens Mezirow (1991) tien stappen. Deze stappen zijn te vereenvoudigen in vier stappen: kritische zelfreflectie, het in twijfel trekken van bestaande overtuigingen, het verkennen van nieuwe perspectieven en het integreren van deze nieuwe perspectieven (Mezirow, 1991). Brookfield (2004) beschrijft dat het gebruiken van abstract en conceptueel redeneren leidt tot het overwegen van huidige perspectieven. Door kritisch te kijken naar deze perspectieven en deze los te laten, ontstaan nieuwe inzichten. Samengevat is transformatief leren dus de uitbreiding van het bewustzijn, waardoor een individu zichzelf kan evalueren over zijn eigen overtuigingen, aannames, gevoelens en perspectief (Andreev, 2023).

4.2.2 Casussen transformatief leren

Deze uitbreiding van het bewustzijn laat Probst et al. (2019) zien. Zij hebben onderzoek gedaan naar hoe aan de hand van transformatief leren het potentieel voor innovatie van landbouwtechnologie gerealiseerd kan worden. Door belanghebbenden een video te laten opnemen waarin ze hun perspectief op het agricultureel systeem bespreken ontstaat een dialoog tussen de verschillende partijen. Dit leidt tot besef van elkaars rol en belangen en daardoor tot transformatief leren. *"By taking an analytical perspective, the participants were able to critically reflect on the social system without directly confronting other players."* (Probst et al., 2019).

Een andere casus van transformatief leren vond plaats in het Mekong Deltagebied in Vietnam dat een transitie naar een duurzamer en klimaatbestendiger landbouwsysteem nastreeft. Deze regio werd geconfronteerd met uitdagingen zoals extreme weersomstandigheden, watervervuiling en niet-duurzame economische activiteiten. Minh (2019) onderzocht hoe het gebruik van transformatief leren bij kan dragen aan duurzaamheid door gemeenschapsgerichte acties te stimuleren. Boeren en anderen belanghebbenden werden onderwezen over nieuwe praktijken en technologieën die ecologisch verantwoord zijn, maar ook economisch levensvatbaar. In samenwerking met de Can Tho Universiteit vonden workshops en trainingen plaats om boeren te motiveren deze nieuwe technologieën toe te passen. Onderdeel hiervan was het opzetten van voorbeeldvelden waar boeren kunnen zien hoe de theorie in de praktijk uitpakt. Door transformatief leren toe te passen in deze casus verbeterde niet alleen het milieubewustzijn in het Mekong Deltagebied, maar ook de gemeenschapsbetrokkenheid en economische zelfredzaamheid. “...*the analysis and assessment of grassroots innovations implemented in the Mekong Delta provide field-based evidence to support the existing argument that T-learning works as an appropriate ground-up approach to sustainability, broadly contributing to climateresilient development in vulnerable communities*” (Minh, 2019). Lokale gemeenschappen werden versterkt en kregen de middelen om aan de hand van klimaatbestendige ontwikkeling een duurzamere toekomst tegenmoed te gaan.

In andere gebieden van Zuidoost-Azië is transformatief leren op een vergelijkbare wijze ingezet. Het kleine vulkanische Green Island voor de kust van Taiwan kampte met invasieve soorten die het ecosysteem aantasten. Chao (2017) richt zich op hoe transformatief leren kan bijdragen aan burgerparticipatie en -educatie in het milieu, met focus op de verwijdering van invasieve soorten. Door de dialoog te voeren werden deelnemers van het onderzoek gestimuleerd om hun overtuigingen te heroverwegen en nieuwe te overwegen. Een opvallende bevinding was dat kinderen een belangrijke motivatiebron voor volwassenen blijken om nieuwe inzichten over het milieu te accepteren. Het enthousiasme en de leerervaringen van kinderen dragen hierdoor bij aan het veranderen van de houdingen van volwassenen. Hierover stelt Chao (2017): “*The influence of children is a key factor in achieving a breakthrough in the acceptance of transformative experiences by community residents*”. Naast lokale vrijwilligers waren ook ‘voluntourists’ betrokken bij het onderzoek. ‘Voluntourists’ zijn toeristen die het gebied bezoeken, maar toch op vrijwillige basis deelnamen aan het onderzoek. Naast de lokale vrijwilligers, bleek dat ook bij ‘voluntourists’ het transformatieve leerproces heeft geleid tot een toename van bewustzijn over het milieu en het gevolg van invasieve soorten.

4.3 Transformatief leren binnen natuurbehoud en -herstel

4.3.1 Casussen binnen natuurbehoud en -herstel

Ondanks dat het kader transformatief leren nog niet veel is toegepast in onderzoeken naar natuurbehoud en -herstel, zijn er enkele voorbeelden die het op een soortgelijke manier toepassen. Diduck et al. (2012) passen transformatief leren toe op een onderwerp dat vergelijkbaar is met natuurbehoud en -herstel. “*TL [transformative learning] theory is promising for studying learning through participation in NREM [Natural resource and environmental management] because it provides rich concepts for investigating the nature and depth of learning outcomes, helps explain the processes of learning, and offers constructs for understanding the interconnections among learning at different levels of social organisation.*” (Diduck et al., 2012, p. 1313). Daarnaast bleek dat het transformatieve

leerproces leidde tot het meer open staan voor nieuwe ideeën en een integratieve houding aannemen. Hieruit blijkt dat transformatief leren het verband tussen verschillende niveaus binnen de organisatie van natuurbeheer legt. Diduck et al. (2012) concluderen dat transformatief leren wel degelijk invloed heeft op beslissingen die gemaakt worden op het gebied van natuurbeheer met een positief gevolg.

Transformatief leren heeft volgens Boström et al. (2018) een sleutelrol in duurzame ontwikkeling, waar natuurbehoud en -herstel ook onder gezien kan worden. Met name door de aanwezigheid van sociale uitdagingen is transformatief leren een bruikbaar instrument. De voornaamste pijler is het veranderen van bestaande frames en overtuigingen van organisaties die betrokken zijn bij het proces. Om die reden is in de interviews gevraagd naar wat de overtuigingen zijn van de partners van het Van Gogh Nationaal Park en in hoeverre deze in lijn zijn met de overtuigingen van het Park. Hieruit komt naar boven hoe het partner worden invloed heeft gehad op het bewustzijn van de noodzaak van natuurbehoud en -herstel. Het doel was om erachter te komen of de partners denken dat het partner zijn bijdraagt aan natuurbehoud en -herstel in het Nationaal Park. Door specifieke veranderingen in bewustwording, attitudes en gedrag op het gebied van natuurbehoud en -herstel te meten in de codering van de interviews is de mate van invloed van het partnerschap op nieuwe perspectieven onderzocht.

In Nederland is nog nooit een dergelijk onderzoek gedaan, maar Hunziker & Hofstetter (2020) hebben wel een soortgelijk onderzoek gedaan met Zwitserse natuurparken. Dit onderzoek kijkt naar hoe een transformatief leerproces de verandering naar een duurzamere regionale ontwikkeling kan ondersteunen. Met name de verbinding tussen de lokale bevolking en het park, en hoe dit kan zorgen voor een positieve invloed binnen het park wordt aangehaald. Dit liet zien dat een transformatie van het denken en handelen van lokale inwoners mogelijk is door een park. Maar uiteindelijk moeten mensen zelf betrokken raken bij het park en ermee interacteren om een diepgaande emotie te ontwikkelen. Deze betrokkenheid leidde tot een verhoogd bewustzijn over de duurzame ontwikkeling die het park door wilde en moest maken. Hierdoor kwam het park en de lokale bevolking meer op één lijn, met een positieve invloed op de natuur. Hoewel weinig mensen dit proces bewust zouden omschrijven als een leerproces, is dit in overeenstemming met Mezirow (1991), die aangeeft dat het grootste deel van transformatief leren buiten het bewustzijn om plaatsvindt.

4.3.2 Niveaus van leren

Deze thesis heeft geprobeerd om de casus van het Van Gogh Nationaal Park naast het theoretische kader van transformatief leren te leggen. Om dit op een eenduidige en concrete manier te doen is het kader van Bateson (1972) gebruikt. Het werk van Bateson verdeelt het proces van leren in 5 verschillende niveaus, namelijk niveau 0 tot en met 4. Leren niveau 4 wordt beschreven als de meest diepgaande en geavanceerde vorm van leren, waarbij onderliggende structuren en aannames van het leren zelf worden getransformeerd. Dit niveau wordt nauwelijks genoemd in de literatuur, omdat deze een dusdanig vergevorderd stadium van leren beschrijft dat het zeer onwaarschijnlijk is dat het voorkomt bij een “levend organisme op aarde” (Tosey, 2006). Dit niveau is daarom ook niet meegenomen in deze thesis over het Van Gogh Nationaal Park. Om een duidelijk beeld te schetsen van de verschillende niveaus volgens Bateson worden deze hieronder beschreven. Verder in dit hoofdstuk zal duidelijk worden hoe dit gekoppeld is aan het conceptueel model. Daarnaast zal omschreven worden hoe de theorie van Bateson (1972) gekoppeld is aan de theorie van Mezirow (1991), en hoe deze toegepast worden op het onderzoek.

Het eerste niveau dat Bateson (1972) omschrijft is 'leren niveau 0'. Dit is de meest basale vorm van leren, waarbij je stimuli registreert, maar er geen enkele verandering van gedrag bij plaatsvindt. Er vinden automatische reacties plaats zonder enige vorm van verbetering of aanpassing in het algemeen. Het is omschreven als leren niveau 0, omdat er eigenlijk nauwelijks geleerd wordt.

Bij het volgende niveau, 'leren niveau 1', wordt wel daadwerkelijk geleerd binnen een specifieke context. In het hoger onderwijs en de managementsector is dit het meest toepasselijke niveau. Er vinden veranderingen van gedrag plaats binnen die specifieke context. Er wordt geleerd om een patroon te herkennen en daarop te reageren. Door het werven van kennis en vaardigheden leert men om te reageren op gedragsmatige en ervaringsgerichte perspectieven. Het gaat dus om het aanpassen van gedrag op basis van ervaringen (Tosey, 2006). Een voorbeeld hiervan is een hond die leert dat wanneer zijn baasje 'koekje' zegt, hij een koekje krijgt. De hond past dus zijn gedrag aan om het koekje te krijgen vanuit de ervaring.

'Leren niveau 2' gaat een stap verder en is een verandering in het leerproces dat bij leren niveau 1 omschreven wordt. Een corrigerende verandering vindt plaats in de reeks alternatieven waaruit een keuze gemaakt kan worden. Een individu begint hier te begrijpen hoe en waarom bepaalde gedragingen tot bepaalde resultaten leiden. Er wordt dus niet zoals in leren niveau 1 alleen geleerd van directe ervaringen, maar er begint ook een onderliggend patroon of structuur begrepen te worden. Zo leert een student bijvoorbeeld niet alleen een specifieke wiskunde-opgave op te lossen, maar begrijpt diegene ook de onderliggende principes. Door deze te begrijpen kunnen deze ook toegepast worden op andere, vergelijkbare problemen (Kaiser, 2018).

Het meest geavanceerde niveau van leren dat Bateson (1972) omschrijft is 'leren niveau 3'. Dit is namelijk een verandering in het leerproces dat bij leren niveau 2 plaatsvindt. Er vindt dan een corrigerende verandering plaats in het systeem achter de reeks alternatieven dat voor handen ligt. Er vinden veranderingen plaats in de manier waarop iemand leert, oftewel leert om te leren. Op dit niveau worden diepgewortelde aannames uitgedaagd en aangepast of gewijzigd. Er vinden fundamentele veranderingen plaats binnen iemands beeld van de wereld (Kaiser, 2018). Een voorbeeld hiervan is iemand die een ingrijpende levensverandering meemaakt waardoor hij een totaal andere kijk op de wereld krijgt.

Leerniveau	Uitleg
Leren niveau 0	Geen verandering, reflexieve reacties
Leren niveau 1	Gedragsverandering binnen een bepaalde context
Leren niveau 2	Begrip van onderliggende patronen en regels
Leren niveau 3	Fundamentele verandering in leerprocessen en wereldbeeld

Figuur 6: Uitleg van leerniveaus. *Bron:* Bateson (1972).

Het leren niveau 3 van Bateson (1972) komt grotendeels overeen met het transformatief leren dat Mezirow (1991) beschrijft. Ten eerste gaan beiden theorieën over het uitdagen en veranderen van diepgewortelde aannames en overtuigingen. Het herzien van veronderstellingen en dieper begrip ontwikkelen van een probleem leidt tot een verandering van het wereldbeeld. Ten tweede is kritische reflectie op bestaande overtuigingen en ervaringen en op onderliggende aannames, wat leidt tot nieuwe inzichten en

gedragsveranderingen in beide theorieën een belangrijk onderdeel. En de derde overeenkomst is dat zowel het leren niveau 3 als het transformatief leren kan resulteren in het herzien van persoonlijke normen en waarden, verschuiving van zelfperceptie en verandering van wereldbeeld.

4.4 Conceptueel model

In dit conceptueel model, uitgebeeld in figuur 7 is getracht een weerspiegeling te maken van de literatuur in het theoretisch kader (Mezirow, 1991). Het begint bij de bestaande perspectieven over natuurbehoud en -herstel. Dit representeert het leren niveau 0 zoals Bateson (1972) omschrijft. De individuen of organisaties opereren hier vanuit hun huidige aannames en er vindt geen transformatieve verandering plaats. Deze representatie is weergegeven doormiddel van het cijfer één in het model. De andere cijfers in het model omschrijven de andere leerniveaus. Wanneer ze partner worden gaan ze nadenken over hun rol en wat ze kunnen betekenen voor natuurbehoud en -herstel in het gebied. Hierdoor ontstaat een kritische zelfreflectie over hun beeld hierop. Dit proces is vergelijkbaar met het leren niveau 1, want bestaande perspectieven worden bevraagd binnen de context waar ze in zitten. Daarnaast is volgens Mezirow (1991) kritische zelfreflectie de eerste stap richting transformatieve verandering.

Door de zelfreflectie worden ze zich bewust van overtuigingen waar ze voorheen niet over nagedacht hadden. Er ontstaat begrip voor de onderliggende patronen en regels van hun oude overtuigingen, wat past in leren niveau 2. De bestaande perspectieven en het bewust zijn van nieuwe overtuigingen leiden tot het in twijfel trekken van die bestaande perspectieven zoals Brookfield (2004) beschrijft. De partners gaan nieuwe perspectieven verkennen over natuurbehoud en -herstel. In leren niveau 3 zijn deze nieuwe perspectieven aangenomen en heeft er een fundamentele verandering van het denkbeeld plaatsgevonden. De diepgewortelde aannames zijn aangepast en een transformatieve verandering heeft plaatsgevonden.

Wanneer deze nieuwe perspectieven gevormd zijn kunnen ze geïntegreerd worden in het beleid van de partner van het Van Gogh Nationaal Park. Dit proces kan beschreven worden aan de hand van 'discourse institutionalisation', waarbij dit onderzoek uitgaat van de manier waarop Kaufmann & Wiering (2022) het definiëren. "When structured discourses become increasingly stabilised, routinised and eventually fully embedded and institutionalised in rules, resources and actor constellations" (Kaufmann & Wiering, 2022b). Hierdoor vindt de overgang plaats van de nieuwe perspectieven die het transformatief leren heeft opgeleverd, naar het integreren van deze perspectieven in beleid, regelgeving en middelen. Deze integratie in het beleid levert een verbeterde bijdrage van de betreffende partner op voor natuurbehoud en -herstel.

5. **Figuur 7:** Conceptueel model: Transformatief leren bij partners van Van Gogh Nationaal Park.

5.1 Onderzoekdesign

Deze studie naar de perspectieven van partners van het Van Gogh Nationaal Park doe ik aan de hand van kwalitatief onderzoek, namelijk interviews. Een kwalitatieve vorm van onderzoek biedt, in tegenstelling tot kwantitatief onderzoek, de mogelijkheid om diepgaand inzicht te krijgen in de ervaringen en percepties van partners van het Nationaal Park. De complexiteit van deze inzichten kan aan de hand van kwalitatief onderzoek beter begrepen en vervolgens geduid worden. Het transformatief leren impliceert een verandering van zowel denken als handelen. Aan de hand van interviews zijn deze leerprocessen van de partners verkend. Daarnaast biedt kwalitatief onderzoek, in de vorm van interviews, de kans om te reageren en in te spelen op antwoorden van de partners (Atkinson & Delamont, 2012). Ik heb de partners vragen gesteld over hun rol binnen het park en hoe ze in samenwerking met het Van Gogh Nationaal Park een transformatieve verandering kunnen bewerkstelligen voor natuurbehoud en -herstel.

Vanwege anonimiteit worden de partners niet bij naam genoemd, maar geduid als een algemene term. Ik heb zes verschillende partners geïnterviewd. Door partners te selecteren uit verschillende invalshoeken heb ik geprobeerd een zo divers mogelijke set aan respondenten te vormen. Een natuurorganisatie is daarmee de basis, aangezien zij direct werken aan het behouden en herstellen van de natuur. Om deze reden heb ik een interview opgenomen met een vertegenwoordiger van een natuurorganisatie. Daarnaast spelen ook overheden een grote rol. Binnen het Nationaal Park vallen enkele gemeenten zoals Eindhoven, Tilburg, Meierijstad, Oirschot en Zundert. Deze regionale overheden kunnen veel toelichten over hoe zij natuurbehoud stimuleren in het gebied. Daarom heb ik gesproken met een vertegenwoordiger van een gemeente in het gebied.

Naast gemeenten speelt de provincie een belangrijke rol in het gebied. Zo is de provincie verantwoordelijk voor het aanvragen van de status voor het worden van een officieel nationaal park. Vanwege deze relevante rol heb ik een interview gehouden met een vertegenwoordiger van de provincie. Ook de lokale waterschappen zoals Aa en Maas, Brabantse Delta en De Dommel zijn essentieel voor het behouden en herstellen van de natuur, vanwege hun bijdrage aan het beken- en rivierenlandschap. Daarom heb ik een vertegenwoordiger van een van de waterschappen geïnterviewd. Verder spelen enkele bedrijven een rol binnen het Van Gogh Nationaal Park. Bijvoorbeeld een bank is een officiële partner van het park. Dit niet voor de hand liggende partnerschap maakte mij nieuwsgierig om een vertegenwoordiger te interviewen. Ten slotte spelen maatschappelijke organisaties ook een rol als officiële partner in het creëren van bewustzijn bij mensen over natuurbehoud en -herstel. Ik heb ook een vertegenwoordiger van een maatschappelijke organisatie geïnterviewd, omdat de focus hier vooral ligt op educatie en bewustwording (Van Gogh Nationaal Park, n.d.).

Ik heb de genoemde partners benaderd met een uitnodiging voor deelname aan het onderzoek, waarin wordt uitgelegd wat de relevantie van het onderzoek is. Daarnaast bevatte de uitnodiging de eigenschappen van het interview wat betreft tijdsbestek, opname en wat ze kunnen verwachten qua vraagstelling. Daarbij is gevraagd naar toestemming voor de opname, waar alle deelnemers mee instemden. Na de interviews heb ik ze de vraag gesteld of ze het eindresultaat van deze thesis willen ontvangen, waar alle respondenten enthousiast naar uitkeken. Na afronding van deze thesis zal deze naar alle deelnemers verstuurd worden.

De opgenomen interviews zijn getranscribeerd en vervolgens aan een thematische analyse onderworpen. Dit is van belang om inzichten en patronen te ontdekken in het interview (Campbell et al., 2013). Relevante tekstfragmenten hebben codes toegewezen gekregen die ingedeeld zijn in thema's en sub thema's. Ik heb onderscheid gemaakt tussen een verkennende codering waarbij de structuur naar de oppervlakte wordt gebracht. Vervolgens heeft een specifiekere codering plaatsgevonden die gekoppeld is aan het conceptueel model zoals weergegeven in figuur 7, in het hoofdstuk Theoretisch kader. De volgende thema's en subthema's zijn onderdeel van de eerste verkennende codering:

1. **Bewustwording:**

- Subthema 1: Toegenomen begrip van de noodzaak en waarde van natuurbehoud en -herstel.

- Subthema 2: Verhoogd bewustzijn van de rol en verantwoordelijkheid van de organisatie in natuurbehoud en -herstel.
 - Subthema 3: Veranderingen in houding en gedrag ten opzichte van de natuur en het milieu.
2. **Samenwerking en partnerschap:**
- Subthema 1: Verbeterde samenwerking tussen verschillende partners.
 - Subthema 2: Ontwikkeling van nieuwe partnerschappen en netwerken in het kader van natuurbehoud.
 - Subthema 3: Versterkte relaties tussen het park en de partners
 - Subthema 4: Verandering van attitudes als gevolg van partnerschap
3. **Innovatie en kennisontwikkeling:**
- Subthema 1: Ontdekking van nieuwe benaderingen, inzichten en strategieën voor natuurbehoud en -herstel.
 - Subthema 2: Kennisdeling en uitwisseling van inzichten tussen partners.
 - Subthema 3: Stimulering van onderzoek op het gebied van natuurbehoud en -herstel.
 - Subthema 4: Specifieke gedragsverandering als gevolg van partnerschap.
4. **Betrokkenheid:**
- Subthema 1: Toegenomen gevoel van invloed op besluitvormingsprocessen.
 - Subthema 2: Actieve betrokkenheid bij initiatieven en projecten voor natuurbehoud en -herstel.
 - Subthema 3: Mogelijkheden voor participatie en inspraak in natuurbehoud en -herstel.
5. **Waardering voor natuur:**
- Subthema 1: Verdiept begrip van de complexiteit en waarde van natuur.
 - Subthema 2: Erkenning van natuur van het gebied.

De volgende thema's zijn onderdeel van de specifiekere codering, die rechtstreeks gekoppeld is aan het conceptueel model:

- Bestaande perspectieven van partners
- Kritische zelfreflectie
- Bewustwording van nieuwe overtuigingen
- In twijfel trekken van bestaande perspectieven
- Verkennen perspectieven
- Nieuwe perspectief door partner worden
- Nieuwe perspectieven integreren in beleid
- Bijdrage aan natuurbehoud en -herstel

De resultaten zijn in deze thesis gerapporteerd, waaruit conclusies getrokken worden. Daarna worden aanbevelingen gedaan voor een transformatieve verandering op het gebied van natuurbehoud- en verbetering in Van Gogh Nationaal Park.

5.2 Positionaliteit

5.2.1 Kansen en limitaties

Als onderzoeker is het cruciaal om bewust te zijn van mijn invloed op het onderzoek en eigen positie. Mijn persoonlijke overtuigingen en achtergrond kunnen invloed hebben op de interpretatie van de interviews en de gegevens, en dus ook de resultaten. Als onderzoeker heb ik geen directe betrokkenheid bij het Van Gogh Nationaal Park of een van zijn partners. Dit brengt voordelen met zich mee, maar ook enkele beperkingen. De externe positie biedt objectiviteit die van belang is bij het doen van onderzoek. Deze 'outsider view' zorgt ervoor dat er kritisch gekeken kon worden naar de casus. Echter kan deze externe positie ook leiden tot een gebrek aan begrip voor interne zaken en uitdagingen van het park. Dit gebrek wordt echter voor een groot deel verholpen door de interviews, die meer inzicht in de context van het park en zijn partners boden.

Dit onderzoek bevat enkele beperkingen. Ten eerste is de grootte van de respondentenpoel beperkt tot 6 partners. Dit leidt ertoe dat, ondanks vertegenwoordiging van alle partner categorieën zoals benoemd in het Masterplan (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020), mogelijk niet alle perspectieven volledig weerspiegeld worden. De generaliseerbaarheid van de resultaten met betrekking tot andere Nationale Parken kan beperkt zijn, omdat het Van Gogh Nationaal Park een unieke casus en een ander soort park dan anderen is. Daarnaast kunnen antwoorden van respondenten een mate van sociale wenselijkheid en vertekening bevatten.

Zoals eerder genoemd kan mijn externe positie een gebrek aan diepgaand begrip van interne zaken en uitdagingen van het Van Gogh Nationaal Park met zich meebrengen. Het is dan ook belangrijk om deze beperkingen te erkennen en de nodige voorzichtigheid in acht te nemen bij het interpreteren van de resultaten.

Ondanks het feit dat deze overwegingen en reflecties mogelijke limitaties met zich meebrengen, biedt dit onderzoek nuttige inzichten in de samenwerking tussen Van Gogh Nationaal Park en zijn partners met betrekking tot transformatieve veranderingen voor natuurbehoud- en verbetering. Daarnaast kan het, ondanks dat het Van Gogh Nationaal Park een unieke casus is, ook interessant zijn voor andere samenwerking die gericht zijn op natuur- en landschapsbeheer. Door het strikt volgen van ethische richtlijnen en de limitaties van het onderzoek bloot te leggen, wordt getracht de betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen.

5.2.1 Ethische Dilemma's

Dit onderzoek kan ethische dilemma's met zich meebrengen met betrekking tot de privacy en vertrouwelijkheid van de partners. Het beschermen van de identiteit van partners is van groot belang, vanwege mogelijk gevoelige informatie. Een cruciaal aspect van het onderzoek is de mogelijkheid voor deelnemers om zich terug te trekken op elk moment. Na afloop van elk interview is benadrukt dat respondenten achteraf te allen tijde contact kunnen opnemen met vragen of opmerkingen. Daarnaast is het van belang dat de resultaten van het onderzoek op geen enkele manier gebruikt kunnen worden om partners te schaden. Om dit te verzekeren hebben enkel de begeleidster en ik toegang tot de interviewopnames en transcripten. Deze zijn opgenomen in 'RIS for students' database van de Radboud Universiteit, waar ze niet toegankelijk zijn voor anderen.

Mogelijke belangenconflicten kunnen leiden tot een ethisch dilemma. Als partners directe zakelijke of financiële belangen hebben bij de uitkomst van het onderzoek wordt de objectiviteit van zowel de deelnemers als de onderzoeker beïnvloedt. Het is dus cruciaal om volledige openheid te betrachten over eventuele belangenconflicten.

6. Case study beschrijving

6.1 Ontwikkeling van het park

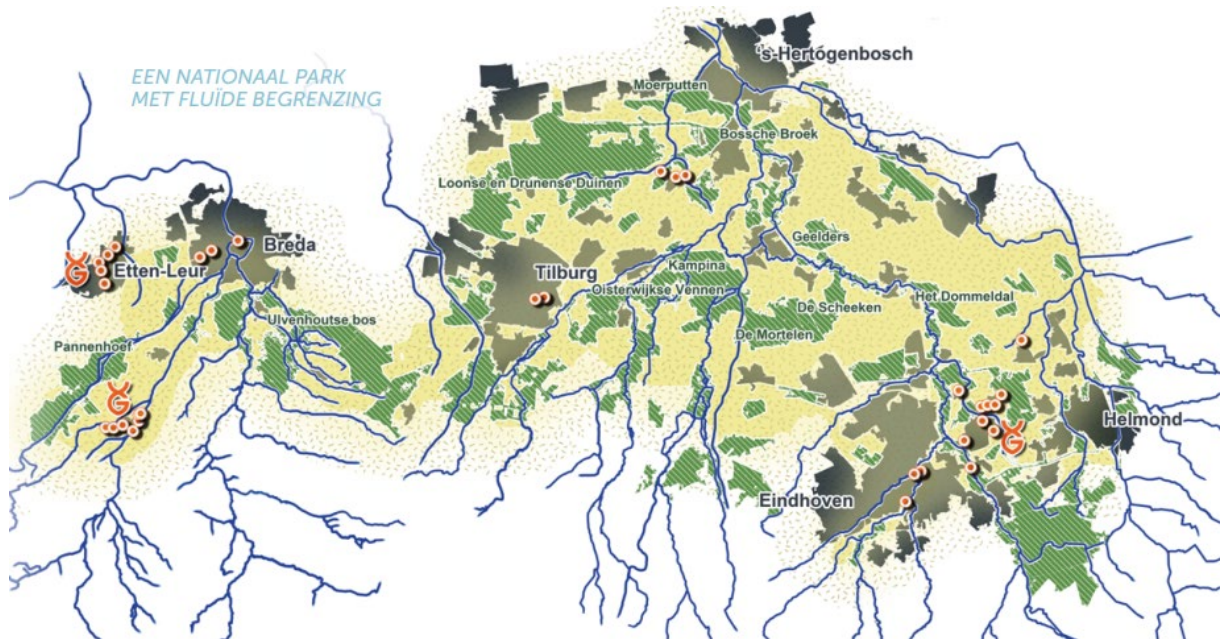
Het Van Gogh Nationaal Park werd opgericht om natuur, cultuur en economische ontwikkeling in Noord-Brabant te bevorderen en stimuleren. Geïnspireerd door schilder Vincent van Gogh en zijn bekende werken van het Brabantse landschap is het doel om deze landschappen te behouden en versterken. Kernpunten van het project zijn het behouden van biodiversiteit en versterken van natuurlijke leefomgevingen. Daarnaast is het geven van een kwaliteitsimpuls aan het vestigingsklimaat voor internationale kenniswerkers en inwoners een belangrijk speerpunt. Dit is onderdeel van de bredere economische ambities van het park (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

Een belangrijke rol hierin spelen duurzaamheid en innovatie. Duurzame energieproductie, klimaatadaptatie en de transitie naar duurzamere vormen van land- en tuinbouw zijn onderdeel hiervan. Innovatieve oplossingen binnen deze vlakken worden aangemoedigd, ondersteund en toegepast om dit te bereiken. Ten slotte is het belang van samenwerking in de regio een belangrijk speerpunt van het Van Gogh Nationaal Park. De samenwerking tussen belanghebbenden als overheden, bedrijven, boeren en maatschappelijke organisaties wordt als essentieel gezien voor het realiseren van het landschap van de toekomst. Op deze manier hoopt het Van Gogh Nationaal Park, samen met andere nieuwe nationale parken, “het visitekaartje te zijn van wat Nederland aan internationale topnatuur te bieden heeft” (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

Op het moment van schrijven is het Van Gogh Nationaal Park nog geen officieel nationaal park. In 2021 is de aanvraag bij het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (tegenwoordig Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur) afgewezen, omdat de nieuwe stijl van het park niet paste binnen de eisen die het ministerie had. Deze waren enigszins gedateerd en nog niet ingericht op de eigenschappen van moderne nationale parken, zoals het Van Gogh Nationaal Park. In Pleijte et al. (2016), dat het Beleidsprogramma Nationale Parken beschrijft waar het Van Gogh Nationaal Park aan getoetst is, wordt gesproken over de koppeling die natuur moet hebben met cultuur. Er wordt echter niet gesproken over de verbinding tussen natuur en stedelijk- en landbouwgebied. Dit laat zien dat het Van Gogh Nationaal Park in 2021 getoetst is aan het beleid waar nog geen vorm van nationale parken nieuwe stijl in is opgenomen. Voorheen waren nationale parken vaak natuurgebieden met een hek eromheen, terwijl de nieuwe stijl alle onderdelen van het landschap bij zich betreft en dynamische grenzen heeft. De eisen om de status van officieel nationaal park te verlenen waren hier dus nog niet op afgestemd. Na de afwijzing van de statusaanvraag heeft het ministerie een stuk van het eisenpakket veranderd om meer met de nieuwe stijl mee te gaan. Daarnaast heeft het Van Gogh Nationaal Park enkele veranderingen doorgevoerd om dichterbij de eisen van het ministerie te komen. Het Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030 (Ministerie van Landbouw, 2023), dat halverwege 2023 gepresenteerd is, spreekt wel over een breder landschapsbeleid. Daarnaast biedt dit programma mogelijkheden voor nationale parken om een eigen invulling te geven aan hun perspectieven, maar met basiseisen waarmee de kwaliteitsbasis is geborgd. In het voorjaar van 2024 is de aanvraag opnieuw gedaan, waarvan op het moment van schrijven nog geen uitsluitsel is gekomen.

6.2 Geografische kenmerken

Het Van Gogh Nationaal Park is gelegen in provincie Noord-Brabant in het zuiden van Nederland. Het gebied strekt zich uit over ongeveer 120.000 hectare, met uitgestrekte natuurgebieden, landbouwgrond, slingerende beken en zowel steden als dorpen (Van Gogh Nationaal Park, n.d.). Het gebied is typerend voor Nederland met een overwegend vlak landschap, met subtiele hoogteverschillen. Deze hoogteverschillen variëren van enkele meters boven zeeniveau tot ongeveer 30 meter boven zeeniveau in de hogere zandgronden. Deze stuifzandgebieden zijn een van de meest opvallende kenmerken van het Van Gogh Nationaal Park. De Loonse en Drunense Duinen, met de bijnaam de 'Brabantse Sahara' is een van de grootste stuifzandgebieden van West-Europa met een oppervlakte van ongeveer 30 vierkante kilometer. Dit is een bestaand nationaal park dat nu opgenomen is in het Van Gogh Nationaal Park. De duinen zijn tot stand gekomen door de wind, die zanddeeltjes verplaatst en afzet tegen heuvels. Deze dynamiek zorgt voor een uniek landschap dat voortdurend in beweging is. Hiermee biedt het een habitat voor gespecialiseerde flora en fauna, die kunnen omgaan met droge en zanderige omstandigheden.

Figuur 8: Geografische kaart van Van Gogh Nationaal Park. Bron: Dijk, S. (2021).

Buiten laaggelegen delen van het Van Gogh Nationaal Park, zijn er ook delen met hoger gelegen zandgronden. Deze gebieden, vaak gedekt met bossen en heidevelden, zijn overblijfselen van vroegere rivierduinen en dekzandruggen die gevormd zijn tijdens de laatste ijstijden. Deze hooggelegen zandgronden zijn meestal droger dan de klei- en leemgronden die eromheen liggen. Dit resulteert in een unieke vegetatie met plantensoorten die aangepast zijn aan een droge omgeving, zoals jeneverbes, struikhei en pijpenstrootje.

Het gebied staat bekend om zijn kenmerkende bekenlandschap. De Dommel en de Aa zijn de belangrijkste en bekendste waterwegen. De Dommel ontspringt in België en stroomt richting het noorden naar Brabant. Het meanderende karakter zorgt voor een belangrijke ecologische functie met zijn uiterwaarden, oeverwallen en natte graslanden. De Aa ontspringt in Nederweert in Limburg en stroomt noordwaarts Noord-Brabant binnen. Het complexe bekenstelsel zorgt voor een cruciale factor in de diversiteit van het landschap. Bij 's-Hertogenbosch komen de Dommel en de Aa samen en monden ze uit in de Maas. De kleinere waterlopen die uit de grotere rivieren komen spelen een belangrijke rol in de waterhuishouding van het gebied, vanwege het handhaven van grondwaterstanden en het afvoeren van overtollig water. Langs de oevers van de beken en rivieren huizen plantensoorten die gedijen in de vochtige omstandigheden, zoals wilgen, elzen en rietsoorten. De uiterwaarden bevatten rijke graslanden met kenmerkende soorten als de dotterbloem, de pinksterbloem en diverse zeggesoorten. Daarnaast bieden de waterwegen een leefgebied voor veel diersoorten. In de rivieren en beken leven vissoorten zoals voorn, baars en snoek. De oevers bieden leefgebied voor tal van vogels zoals de ijsvogel, Kievit en blauwe reiger. De rivierdalen zijn een belangrijke habitat voor zoogdieren zoals de otter en de bever.

Dit bekenlandschap biedt ook mogelijkheden voor verschillende soorten landbouw in het gebied. Traditionele landbouw waar gewassen als mais, granen, aardappelen en suikerbieten op worden verbouwd spelen van oudsher een belangrijke rol in de economie

van het gebied. De afgelopen decennia is er een groeiende trend richting duurzamere en biologische landbouwmethoden. Gebruik van natuurlijke mest en vermindering van het gebruik van pesticiden zijn hier onderdeel van, met als doel om de impact op het milieu en de natuur te verminderen. Sinds de oprichting van het Van Gogh Nationaal Park is de natuur-inclusieve landbouw een belangrijk aspect geworden van de verbinding tussen natuur en landbouw. Samenwerking tussen boeren en natuurorganisaties leidt tot plannen voor het aanleggen van houtwallen, poelen en bloemstroken om het leefgebied voor flora en fauna te verbeteren. Het gebied heeft ook een sterke veeteeltsector, met melkveehouderijen, pluimveehouderijen en varkenshouderijen. Daarnaast zijn er ook tuinbouwbedrijven in het park met teelten van groente, fruit, planten en bloemen (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

6.3 Cultureel erfgoed

Vincent van Gogh, de wereldberoemde schilder met werken als Zonnebloemen, Sterrennacht en Irissen, werd geboren in Noord-Brabant. Van Gogh woonde er de helft van zijn leven, maakte er zijn eerste kunstwerk en produceerde een kwart van zijn oeuvre in Brabant. De plekken waar hij schilderde, woonde en wandelde zijn nu te bezoeken voor het publiek. In zijn werk liet van Gogh zien hoe mooi het Brabantse landschap is, en hoe deze schoonheid in verband stond met de mensen die er wonen.

In 1853 werd Vincent van Gogh geboren in Zundert als domineeszoon, waar hij opgroeide met zijn vijf jongere broers en zussen. Op zijn elfde werd hij door zijn ouders naar de protestantse kostschool in Zevenbergen gestuurd, met daaropvolgend de hogereburgerschool in Tilburg. Na gewerkt te hebben in verschillende wereldsteden als Amsterdam, Parijs, Londen, Brussel en Den Haag besloot van Gogh in 1880 om definitief schilder van beroep te worden. Om die reden keerde hij terug naar het Brabantse Etten, waar zijn vader predikant was geworden. Hier richtte hij zijn eigen atelier in en werkte hij aan zijn thematiek van boeren en landschappen. Daarnaast ging hij aan de Haagse School in de leer bij Anton Mauve, ook een bekend schilder.

In tegenstelling tot de andere artistiek opgeleide schilders was van Gogh een boerenschilder die het leven op het platteland kende. *“Hij kende het leven op het platteland, had er in zijn jeugd over de akkers en velden gezworven, sprak de taal van de boeren en arbeiders en kende hun armoede van nabij”* (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020). De blik van de schilder heeft als inspiratie gediend om opnieuw naar het Brabantse landschap te kijken. Concreet houdt dit in dat bij alle projecten en opgaven gekeken zal worden naar hoe de kwaliteit van de natuur en het landschap behouden kan worden, in combinatie met aandacht voor de mensen die er wonen en werken. In 1883 keerde van Gogh weer terug naar Brabant, waar hij twee jaar lang werkte aan portretten en landschappen. Zijn eerste meesterwerk de Aardappeleters, een echt boerenschilderij volgens hemzelf, is in die periode gemaakt. Toen in 1885 zijn vader overleed vertrok van Gogh naar het buitenland, om nooit meer terug te komen in Noord-Brabant.

Binnen het van Gogh NP bevinden zich allerlei soorten cultureel erfgoed. Nuenen is een voorbeeld van een bekende plek in het gebied, omdat Vincent van Gogh hier van 1883 tot 1885 gewoond heeft. Hier zijn allerlei verbanden met de schilder te vinden, zoals het Van Goghkerkje en de molen van Opwetten. Oisterwijk, met zijn bossen en vennen, heeft ook een rijke geschiedenis die te herkennen is aan zijn historische gebouwen. De Sint Petrus'-Bandenkerk en het historische centrum geven een inkijk in het vroegere leven in Brabant.

Buiten deze dorpen bevinden zich in het Van Gogh Nationaal Park nog meer monumentale gebouwen en landgoederen, zoals Kasteel Nemerlaer, Landgoed Baest, Abdij van Postel en Kapel van Onze-Lieve-Vrouw ter Nood.

6.4 Partnerschap structuren

Zoals eerder genoemd is het Van Gogh Nationaal Park nog geen officieel nationaal park, omdat de statusaanvraag nog niet toegekend is. Dit betekent dat het Van Gogh Nationaal Park op dit moment nog een samenwerkingsverband is tussen allerlei partners. Om die reden zijn deze partners van cruciaal belang voor de beweging.

De partners van het Van Gogh Nationaal Park worden verdeeld over vijf categorieën: natuurorganisaties, overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en agrarische sector. Bij natuurorganisaties horen bijvoorbeeld Brabants Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Deze organisaties houden zich bezig met het onderhouden en beschermen van de natuur in onder andere het Van Gogh Nationaal Park. Bij overheden zowel lokale overheden als gemeentes, de provincie als de landelijke overheid. Organisatorisch en financieel zijn overheden cruciaal voor het mogelijk maken van ontwikkelingen in het gebied. Maatschappelijke organisaties als Prisma, IVN (Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid) en VisitBrabant zijn ook betrokken bij het Van Gogh Nationaal Park. Een goed landschap draagt bij aan ons welzijn, gezondheid en vertier. Deze organisaties zijn betrokken, omdat ze in het Van Gogh Nationaal Park een beweging zien die hun doelen ook verder kan dragen. De meest prominente partner in het bedrijfsleven is de Rabobank, die actief betrokken is als coöperatie. Een waardevol landschap is van belang voor het bereiken van economische doelen. Een fijne omgeving draagt bij aan het zetten van economische stappen. In de agrarische sector is de ZLTO (Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie) de belangrijkste partner. Agrarische ondernemers zijn van cruciaal belang voor de kwaliteit van de natuur in het gebied. (Van Gogh Nationaal Park, n.d.)

De structuur waarin deze partners samenwerken binnen het kader van Van Gogh Nationaal Park bestaat uit meerdere niveaus van overleg en uitvoering. In het Strategisch Partneroverleg zitten alle partners, de directeur van het Parkbureau en vertegenwoordigers van het stichtingsbestuur. Het fungeert als een platform voor samenwerking en het uitzetten van de beweging in grote lijnen. Daarnaast is er een onafhankelijke voorzitters die de vergaderingen leidt bij zowel het Strategisch Partneroverleg als de Regiegroep. In de Regiegroep zit ongeveer eenzelfde groep mensen en vertegenwoordigers van alle partnercategorieën. Het verschil is dat de Regiegroep de strategische doelen van het Van Gogh Nationaal park aanstuurt en de inhoudelijke koers bewaakt. De Voorbereidingsgroep bevat medewerkers van verschillende partners en zorgt voor de voorbereiding van hun vertegenwoordigers in de Regiegroep en het Strategisch Partneroverleg. Het Parkbureau bestaat uit enkele medewerkers en zzp'ers die in dienst zijn van het nationaal park. Ze voeren activiteiten uit ter ondersteuning van de andere groepen. Het Bestuur van de Stichting bestaat uit twee personen met specifieke deskundigheid. De taak van het bestuur is het juridische beheer van de stichting en het toezicht op het handelen van de andere

organen binnen de organisatie. Figuur 9 biedt een uitgebreidere uitleg over de organisatiestructuur binnen Van Gogh Nationaal Park.

7. Resultaten

Nadat ik de literatuur geanalyseerd heb en de interviews gecodeerd heb, komen de resultaten tot stand. In dit hoofdstuk worden de interviewrespondenten niet bij naam genoemd, om anonimiteit te garanderen. In plaats hiervan zullen de respondenten genoemd worden als: 'vertegenwoordiger van bank, provincie, gemeente, natuurorganisatie, waterschap of maatschappelijke organisatie'.

Wie	Wat
Strategisch Partneroverleg: de plek voor coöperatieve samenwerking van alle partners	
<ul style="list-style-type: none"> • Alle (betalende) partners, te weten de ondertekenaars van de samenwerkingsovereenkomst, vertegenwoordigd op bestuurdersniveau. • Onafhankelijke voorzitter die ook voorzitter is in de Regiegroep. • (Vertegenwoordiging vanuit) het stichtingsbestuur is aanwezig, maar geen lid van de Regiegroep. • Directeur van het Parkbureau is secretaris. 	Het overleg heeft een coöperatieve grondslag en zal de grote lijnen uitzetten voor de beweging Van Gogh NP. Stuurt afgevaardigde voor de Regiegroep.
Regiegroep: het centrale inhoudelijk gedreven gremium	
<ul style="list-style-type: none"> • Vertegenwoordigers uit de belangrijkste (groepen) partners in het Strategisch Partneroverleg, met mandaat vanuit het Strategisch Partneroverleg en betrokkenheid voor het geheel. • Onafhankelijke voorzitter die ook voorzitter is van het Strategisch Partneroverleg. • (Vertegenwoordiging vanuit) het stichtingsbestuur is aanwezig, maar geen lid van de Regiegroep. • Directeur van het Parkbureau is secretaris. 	Sturen op de strategische doelen van Van Gogh NP en hoeder van de inhoudelijke (strategische) koers van het Parkbureau zoals ondergebracht in de Stichting.
Vorbereidingsgroep: zorgdrager voor degelijke voorbereiding door 'rechter handen' van bestuurders en directeuren met betrekking tot het strategisch overleg	
<ul style="list-style-type: none"> • Aantal medewerkers van de organisaties van de Regiegroep. • Directeur van het Parkbureau is voorzitter. • Medewerker van het Parkbureau is secretaris. 	Het voorbereiden van de vergaderingen van de Regiegroep en het Strategisch Partneroverleg.
Directeur: netwerkrol / verbinder en manager	
<ul style="list-style-type: none"> • Directeur van het Parkbureau (management). • Directeur is tevens secretaris van het Strategisch Partneroverleg, van de Regiegroep en het Stichtingsbestuur. • Directeur is voorzitter van de Vorbereidingsgroep. 	Directeur geeft input voor de agenda voor het Strategisch Partneroverleg en de Regiegroep. Zorgt er samen met de Vorbereidingsgroep dat deze overleggen goed zijn voorbereid en dat acties worden opgevolgd. Directeur is op dagdagelijkse basis verantwoordelijk voor het Parkbureau, in mandaat van het Stichtingsbestuur.
Bestuur van de Stichting: juridisch bestuur	
Figuur 9: Organisatiestructuur Van Gogh Nationaal Park. Bron: Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park (2020)	
<ul style="list-style-type: none"> • Directeur van de Stichting is op dagelijkse basis de manager van het Parkbureau. 	NP en is daarvoor verantwoordelijk. Tevens vinden onder verantwoordelijkheid van en in opdracht van het Parkbureau diverse activiteiten plaats door bestaande organisaties. Uitgangspunt is dat Parkbureau andere organisaties en netwerken faciliteert, zodat zich een netwerkorganisatie ontwikkelt.
Bestuur van de Stichting: juridisch bestuur	
<ul style="list-style-type: none"> • Twee bestuurders. • Een (materie) deskundige op het gebied van de uitvoerende en coördinerende taken van het Parkbureau. • Een financiële deskundige. • Directeur treedt op als secretaris. 	Juridisch orgaan van de stichting en opdrachtgever voor 'laten doen'-activiteiten van het Parkbureau. Tevens verantwoordelijk voor het ontslaan en benoemen van de directeur. Is aanwezig bij de vergaderingen van het Strategisch Partneroverleg en de Regiegroep.

7.1 Het perspectief van het Van Gogh Nationaal Park op natuurbehoud en -herstel

Het Van Gogh Nationaal Park in Noord-Brabant is een ambitieus initiatief dat natuurbehoud en herstel combineert met culturele en economische ontwikkeling. Deze sectie onderzoekt het Van Gogh Nationaal Park perspectief op natuurbehoud en -herstel, gebaseerd op het beschikbare Masterplan. Dit Masterplan richt zich op vier kernpijlers: natuur, landschap en erfgoed als kans, perspectief voor duurzame landbouw, integratie van natuur in stedelijke gebieden, en de ontwikkeling van natuurbeleving en duurzaam toerisme.

Het Van Gogh Nationaal Park streeft naar het behoud en herstel van de natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten van Noord-Brabant. Het masterplan benadrukt dat hoewel het gebied vele waardevolle natuurgebieden en historische cultuurlandschappen bevat, deze onder druk staan door maatschappelijke uitdagingen zoals landbouwtransitie, duurzame energieopwekking, klimaatadaptatie en stedelijke ontwikkeling. Het park streeft naar een balans tussen deze uitdagingen en het behoud van biodiversiteit, met Vincent van Gogh als inspiratiebron vanwege zijn liefde voor het Brabantse landschap en de natuur.

7.1.1 Groen dooraderd

In het Van Gogh Nationaal Park speelt landbouw een cruciale rol. Boeren zijn belangrijke partners in het park omdat zij het landschap mede vormgeven en beheren. Het park zet zich in voor landbouwpraktijken die ecologisch duurzaam zijn en tegelijkertijd economische levensvatbaarheid voor boeren waarborgen. Innovaties die bijdragen aan een circulaire economie en klimaatadaptatie worden ondersteund, met als doel een robuuste landbouwsector te creëren die veerkrachtig is tegen economische en ecologische schokken. De ambitie is om 10% van het agrarisch gebied dooraderd te laten zijn met groene en blauwe (water) elementen. Landschapselementen als onbemeste randen en houtsingels langs sloten zijn aantrekkelijk voor vogels, vlinders en bijen en goed voor de waterkwaliteit. Om deze ambitie te realiseren heeft het Van Gogh Nationaal Park de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap (VNC) de opdracht gegeven om een globale berekening te maken hoeveel nieuwe landschapselementen er nodig zijn om die 10% te halen. De schatting is dat binnen Van Gogh Nationaal Park de aanleg van ruim 2.000 hectare aan nieuwe landschapselementen nodig is om dit te realiseren.

Ondanks dat uit de analyse van VNC blijkt dat er in Brabant verschillende regelingen zijn die het aantrekkelijk maken voor grondeigenaren om te investeren in landschapselementen, heeft dit er niet toe geleid dat het landschap op grote schaal is hersteld. Om dit wel te realiseren moet het landschap onderdeel worden van het verdienmodel van de agrariër. De regelingen die er zijn moeten beschikbaar worden voor alle agrariërs en moeten toegankelijk zijn door het aanbieden van een totaalpakket. In dit totaalpakket worden landschapselementen aangeboden met een vergoeding voor zowel aanleg als beheer op langjarige basis.

In de opgave om het landschap biodiverser en mooier te maken spelen alle partners van het Van Gogh Nationaal Park een rol. Gemeenten kunnen wegbermen ecologisch beheren en er bomen aanplanten. Waterschappen kunnen kiezen voor ecologisch slootbeheer en agrariërs kunnen hun akkerranden bloem- en boomrijk maken. Ook burgers kunnen hun steentje bijdragen door hun erf natuurvriendelijker in te richten.

7.1.2 Verbinding stad en land

Het Van Gogh Nationaal Park heeft als doel de kwaliteiten van het landschap en de natuur ook door te trekken naar stedelijke gebieden, waarbij natuur en landschap een integraal onderdeel moeten worden van stedelijke planning en ontwikkeling. Door groen en natuur in steden te integreren, wordt bijgedragen aan een gezondere en aantrekkelijkere leefomgeving, wat zowel ecologische als sociale voordelen biedt, zoals verbeterde luchtkwaliteit, klimaatbestendigheid en verhoogd welzijn van de stedelijke bevolking.

De vijf grote Brabantse steden 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Breda, Helmond en Tilburg hebben in 2018 'Het Volgende Landschap' gepresenteerd, vanuit de ideologie van het Van Gogh Nationaal Park. Hierin staan de plannen om te investeren in het landschap, zodat stedelijke ontwikkeling samengaat met een uniek en hoogwaardig landschap. De Brabantse beekdalen bieden hiervoor de mogelijkheden om als groen-blauwe aders stad en land te verbinden.

7.1.3 Natuurbeleving

Duurzaamheid staat centraal in de toeristische visie van het Van Gogh Nationaal Park. Het park wil hoogwaardige toeristische ervaringen bieden die zowel de natuur beschermen als de economische ontwikkeling bevorderen. Het masterplan benadrukt de rol van Vincent van Gogh in het verrijken van de natuurbeleving, door zijn verhaal en erfgoed te verweven met de natuur en het landschap, wat bijdraagt aan het bewustzijn en de waardering van natuur en cultuur onder bezoekers.

Het perspectief van het Van Gogh Nationaal Park op natuurbehoud en -herstel is gericht op integratie en balans. Door natuur, landschap, cultuur en economie op innovatieve en duurzame wijze te verbinden, streeft het Van Gogh Nationaal Park naar een toekomst waarin zowel natuur als mens kunnen floreren. Samenwerking tussen verschillende stakeholders, geïnspireerd door Vincent van Gogh, maakt het Van Gogh Nationaal Park tot een voorbeeld van hoe natuurbehoud en -herstel gecombineerd kunnen worden met economische en culturele groei, wat essentieel is voor een duurzame toekomst (Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park, 2020).

7.2 Perspectieven van de partners van Van Gogh Nationaal Park

Om uiteindelijk een antwoord te geven op de onderzoeksvraag is het noodzakelijk om de bestaande perspectieven van de partners van het Van Gogh Nationaal Park bloot te leggen. De perspectieven van partners zijn uit het interview gehaald door ze te coderen als 'Bestaande perspectieven van partners (0)', waarbij de '(0)' staat voor het leren niveau 0 zoals Bateson (1972) het omschrijft. Dit betekent dat ze eigenlijk nog niet geleerd hebben. Om die reden past het leren niveau 0 goed bij 'bestaande perspectieven van partners'.

7.2.1 Museum

Het museum richt zich met name op educatie van mensen op het gebied natuur. Dit blijkt met name ook uit het interview met de vertegenwoordiger van dit museum. Er zijn verschillende tentoonstellingen over natuur en biodiversiteit geweest in het verleden, maar ook zeker in het heden. Op het moment zijn er verschillende tentoonstellingen die gericht zijn op natuureducatie. Een voorbeeld is de tentoonstelling 'Leve het Leven' die bezoekers bewust maakt van het begrip biodiversiteit en wat het belang daarvan is. Ook is er een tentoonstelling waarbij, aan met name kinderen, geleerd wordt hoe ze onderzoek kunnen doen naar natuur. Het doel hiervan is om kinderen zelf een antwoord te laten formuleren op

de vragen die ze hebben over de natuur (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024).

De inspanning van dit museum om een belangrijke rol te spelen in natuureducatie in provincie Noord-Brabant komt voort uit het geloof in de intrinsieke eigenwaarde van natuur. De vertegenwoordiger zegt: *“Het moet niet bewaard worden, omdat het nuttig is voor de mens. Het moet sowieso bewaard worden...”* (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024). Dit komt overeen met de beschrijving van de intrinsieke waarde van natuur die zowel de grafische weergave van Kuiper et al. (2022) in figuur 1 weergeven, als de theorie van Chan et al. (2016). Deze intrinsieke waarde van natuur past niet binnen het concept van transformatieve verandering, in tegenstelling tot de relationele waarde van natuur.

Het overbrengen van kennis over natuur is dus een belangrijk onderdeel van het museum, maar ze sturen ook actief aan op het zelf naar buiten gaan en met de natuur bezig zijn. Zo kunnen mensen aan het einde van een van de tentoonstellingen een contract met de natuur afsluiten, waarbij je een afspraak met jezelf maakt over dingen die je gaat doen of juist mee gaat stoppen in het kader van natuurbehoud en -herstel. Bij elke aparte afspraak staat welke bijdrage je daarmee levert en wat het effect ervan is. Een voorbeeld is de afspraak: ‘ik ga niet meer dan één vliegreis per jaar maken.’ Vervolgens kun je de concrete bijdrage zien: *“Dan geven we ook aan bijvoorbeeld welke dier of plant daar baat bij heeft. Om het heel concreet te maken voor die mensen”* (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024).

7.2.2 Bank

Een totaal andere perspectief van natuurbehoud en -herstel valt op bij de bank. De coöperatieve aard van de bank als organisatie zorgt ervoor dat het doel is om voor al hun klanten goed te doen op elk aspect van de samenleving. Hiermee wordt bedoeld dat ze economische ontwikkeling ook erg belangrijk vinden. Dat ligt voor de hand, omdat het een bank is. Desondanks zijn ze bezig met de energietransitie en de duurzaamheidsslag die in de komende jaren gemaakt zal moeten worden. Deze processen zijn een belangrijk onderdeel van een transformatieve verandering van nationale parken. Het aanleggen van energyhubs, windmolens en zonneparken zijn projecten die hieraan bijdragen (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024).

De nieuwe stijl van nationale parken, zoals het Van Gogh Nationaal Park, is iets van de laatste jaren. Daarvoor waren nationale parken met name natuurgebieden met een harde grens. Vanwege dit karakter van nationale parken toentertijd was de bank nog niet zo zeer betrokken bij natuurbehoud en -herstel. In een gebied zonder woningen, bedrijven en faciliteiten heeft de bank geen reden om betrokken te zijn, omdat hier weinig te halen valt voor de klanten: *“Dan gaat het alleen maar over de natuur kant, daar heb je deze bank niet voor nodig”* (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024).

7.2.3 Provincie

De provincie is een belangrijke partner van het park, omdat hier een groot deel van de financiële middelen vanuit de overheid binnenkomen. De provincie heeft de taak om Noord-Brabant zo goed mogelijk te besturen en daarbij komen veel verschillende facetten kijken, waarvan natuurbehoud en -herstel er één is. Voor het ontstaan van het Van Gogh Nationaal Park werden al deze facetten te sectoraal aangepakt. Dit houdt in dat het verband dat er tussen alle verschillende elementen van de maatschappij te weinig werd benut als kans om

het geheel te verbeteren. Volgens Europese richtlijnen was het implementeren van Natura 2000-gebieden hier een belangrijk onderdeel van. In veel gevallen was dit echter een nationaal park in de oude stijl (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Deze stijl blijkt echter niet in staat om de dynamische uitdagingen van deze tijd aan te pakken (Watson et al., 2014).

De sectorale insteek binnen de provincie leidde tot verschillende programma's die niet goed op elkaar afgestemd waren: *“We hebben daar een programma water wat bepaalde doelen heeft, en een programma landbouw wat bepaalde doelen heeft, en het programma Natuur wat bepaalde doelen heeft. En die sporen niet altijd met elkaar”* (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Deze vorm van natuurbeheer past niet in het beeld van transformatieve verandering zoals die in het Van Gogh Nationaal Park ingestoken wordt.

7.2.4 Gemeente

Overheden op kleinere schaal hadden voorheen een soortgelijke sectorale insteek. De geïnterviewde gemeente heeft drie Natura 2000-gebieden rondom de stad liggen: Stadsbos 013, Landschapspark Pauwels en Moerenburg-Koningshoeven (Vorstelijk landschap bij Abdij Onze Lieve Vrouwen van Koningshoeven). Ondanks dat het natuurbehoud en -herstelbeleid sectoraal is ingestoken liggen deze 3 gebieden tegen de stad aan. Het belang hiervan is met name de mogelijkheid voor de inwoners om te recreëren in deze gebieden (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024).

Het vergroenen van de stedelijke omgeving is een belangrijk speerpunt van de gemeente. Naast het bieden van recreatiemogelijkheden, heeft het ook positieve invloed op de gezondheid van inwoners van de stad en verhelpt het hittestress (Kloek, 2013; Klok et al., 2012). Deze manier van natuurbehoud en -herstel speelt in op de relationele waarde van natuur, zoals deze onderdeel is van de transformatieve verandering.

7.2.5 Waterschap en natuurorganisatie

Andere belangrijke partners van het Van Gogh Nationaal Park zijn de Waterschappen die zich in het gebied bevinden. Van de drie waterschappen in provincie Noord-Brabant (Brabantse Delta, de Dommel en Aa en Maas) is dit waterschap met het grootste gebied vertegenwoordigd in Van Gogh Nationaal Park. Voor het partnerschap hield dit waterschap zich vooral bezig met de rivieren en beken in het gebied, en verder niets: *“Vroeger was het gewoon van; we beheren de rivieren en de slootjes die daarop lozen”* (Vertegenwoordiger waterschap, persoonlijke communicatie, 4 juni 2024).

Op deze manier droegen het waterschap hun steentje bij aan natuurbehoud en -herstel door werkzaamheden in en om het water te verrichten. Zodra het buiten de waterwegen viel kwam het al snel op het bordje van een andere organisatie, zoals bijvoorbeeld de geïnterviewde natuurorganisatie. Deze organisatie beheert verschillende natuurgebieden binnen de grenzen van Van Gogh Nationaal Park: Loonse en Drunense Duinen, Huis ter Heide, Kampina, Oisterwijkse Bossen en Vennen en Moergestels Broek. Deze gebieden zijn allemaal gebaseerd op de oude stijl van natuurgebieden, waarbij de natuur zoveel mogelijk afgescheiden wordt van het menselijk leefgebied (Vertegenwoordiger natuurorganisatie, persoonlijke communicatie, 1 juli 2024). Deze oude stijl is dus nog niet transformatief.

Lang is geprobeerd om door het afscheiden van deze gebieden de natuur te laten verbeteren. Onderzoeken zoals die van Watson et al. (2014) hebben uitgewezen dat,

ondanks deze gebieden veel goeds voor de natuur betekenen, ze geen verbetering van de natuur opleveren. Onderdeel hiervan is de recreatiedruk die de natuurorganisatie voelt in de natuurgebieden. Met name op zondagen in het voorjaar en najaar is het erg druk in de natuur. Dat brengt problemen met zich mee als verminderde bezoekerservaring, problemen rondom mobiliteit en milieubelasting. Misschien wel het grootste probleem is de schade aan en verstoring van de natuur die het met zich meebrengt. Picknicken, barbecueën en loslopende honden zorgen voor verstoring van het wild en de natuur (Lycklama à Nijeholt & Meekes, 2023). Voor het oplossen van deze recreatiedruk is nog geen passende oplossing toegepast (Vertegenwoordiger natuurorganisatie, persoonlijke communicatie, 1 juli 2024).

Over het algemeen waren de bestaande perspectieven van de partners van Van Gogh Nationaal Park gelieerd aan de manier van natuurbeheer zoals die voor het ontstaan van het park normaal was. De focus lag op het verbeteren van de natuur binnen natuurgebieden, zonder dat er veel interactie was met andere sectoren van het landschap en de maatschappij.

7.3 Verandering perspectieven door partnerschap

Vanuit de bestaande perspectieven die de partners hadden komt het partnerschap met Van Gogh Nationaal Park. De invloed van dit partnerschap op de perspectieven op natuurbehoud en -herstel van de partners bestaat uit verschillende stappen die voorkomen uit het transformatief leren, en zijn weergegeven in het conceptueel model (figuur 7).

7.3.1 Zelfreflectie

De eerste stap van het transformatief leren zoals Mezirow (1991) het beschrijft is kritische zelfreflectie. Hierbij begint de partner kritisch na te denken over de overtuigingen en aannames die ze op dit moment hebben. Dit is essentieel om de oude perspectieven te doorbreken en zo ruimte te maken voor nieuwe perspectieven (Mezirow, 1991).

Onderdeel van een goede woonomgeving is genoeg groene elementen in het landschap die de mogelijkheid bieden om te recreëren. Waar de bank voorheen misschien eerder had gekozen voor het vestigen van woningen die misschien ten koste gaan van natuur, is de vertegenwoordiger zich nu bewust van het belang van 'groen gerelateerde assets': "Wij vinden het ook heel belangrijk dat ze bijdragen aan een goede woonomgeving" (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Als voorbeeld noemt de vertegenwoordiger van de bank ASML, een Nederlands hightechbedrijf dat gevestigd is in het Brabantse Veldhoven. Dit bedrijf maakt een enorme groei door waarbij veel extra kenniswerkers uit het buitenland komen kijken. Deze mensen hebben behoefte aan woningen met een fijne leefomgeving.

De vertegenwoordiger van de bank heeft de taak om het bedrijfsleven te vertegenwoordigen in het besturen van het Van Gogh Nationaal Park. Het feit dat deze rol bestaat in het nationaal park betekent dat het bedrijfsleven niet enkel uit is op winstbejag, maar ook een bijdrage wil leveren aan natuurbehoud en -herstel. Oftewel, diegene zit er niet alleen namens het bedrijfsleven, maar ook om het gedachtegoed van Van Gogh Nationaal Park verder te brengen. Terwijl de bank in het verleden niet veel te maken had met natuurbehoud en -herstel in Nationale Parken vindt er nu kritische reflectie plaats: "*Oké, de oude wereld zou me hier gebracht hebben. Wat kan ik nu doen om in de nieuwe wereld toch samen een doel te bereiken waarin het vooral ecologisch verantwoord is?*" (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Het nadenken over hoe de aanpak verandert kan worden om natuur te behouden en herstellen hoort bij de kritische reflectie binnen het

transformatief leren. Daarnaast past het bij het leren niveau 1 zoals Bateson (1972) het beschrijft. Er vindt namelijk een gedragsverandering plaats binnen de context van natuurbehoud en -herstel (Tosey, 2006).

De vertegenwoordiger van de gemeente geeft aan voorheen moeite gehad te hebben om projecten op de agenda te krijgen van mensen die in de basis niet betrokken waren bij natuurbehoud en -herstel. Door het Van Gogh Nationaal Park is de koppeling gemaakt tussen natuur en economische ontwikkeling, wat deze gemeente deed reflecteren: *“Hoe kunnen we de komende jaren slimmer, beter en duurzamer?”* (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024). Terwijl voorheen organisaties meer vanuit zichzelf opereerde, heeft er reflectie plaatsgevonden over of er niet meer bereikt kan worden als je het samen doet (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024). Ook het waterschap merkte op dat voorheen elke organisatie zijn eigen belang heeft en dat vooral probeert te vertegenwoordigen. Vervolgens is het waterschap zich af gaan vragen of er meer bereikt kan worden door met een gezamenlijk belang, in de vorm van Van Gogh Nationaal Park, ergens naartoe te werken. In plaats van alleen bezig te zijn met het onderhouden van de waterlichamen in het gebied zouden ze zich ook kunnen gaan mengen in andere zaken, om uiteindelijk ook beter de kerntaken van het waterschap te kunnen verrichten (Vertegenwoordiger waterschap, persoonlijke communicatie, 4 juni 2024).

De Nederlandse overheid heeft een aantal doelen gesteld voor natuurgebieden: meer en schoner water, oplossen stikstofproblematiek rond Natura 2000-gebieden en vermindering recreatiedruk. De natuurorganisatie beheert natuurgebieden, waarvan enkele Natura 2000-gebieden zijn. Deze natuurorganisatie reflecteerde kritisch op hun perspectief om dit aan te pakken, en realiseerde dat samenwerking nodig was. Veel van deze problemen vinden hun oorsprong in de bufferzones rondom de natuurgebieden. Dit maakt dat samenwerking met partijen in die zones nuttig is (Vertegenwoordiger natuurorganisatie, persoonlijke communicatie, 1 juli 2024).

De provincie is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de doelen die gesteld worden door de landelijke overheid. Ook de provincie is gaan reflecteren op de perspectieven die ze tot dus ver hadden. De sectorale aanpak die op dat moment gehanteerd werd heroverwogen (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Alle partners reflecteren op een soortgelijke manier op hun bestaande perspectieven, door de sectorale aanpak te bevragen. Ook het museum vraagt zich af of het puur sturen op de belangen van natuur de beste aanpak is, of dat een bredere aanpak meer potentie heeft (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024).

7.3.2 Bewustwording

Nadat er kritische reflectie heeft plaatsgevonden, is de tweede stap van het transformatief leren van Mezirow (1991) de bewustwording van nieuwe overtuigingen en het in twijfel trekken van bestaande perspectieven. Door kritisch gereflecteerd te hebben op de bestaande perspectieven worden partners zich bewust van nieuwe overtuigingen, wat ervoor zorgt dat ze hun bestaande perspectieven in twijfel gaan trekken (Paprock, 1992).

Na het bevragen van de oude manier van natuurbescherming, worden partners zich ervan bewust dat het maken van een scheiding tussen natuur en menselijk leefgebied niet de

manier is om de natuur te beschermen en herstellen. De vertegenwoordiger van het museum zegt: *“Ik denk dat het belangrijk is dat een nationaal park niet een soort gebied is dat onder een stolp wordt geplaatst”* (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024). Het gaat namelijk niet alleen om de natuur, maar ook om de mensen die wonen en werken in het park. Hiermee wordt de organisatie zich bewust van het feit dat ontwikkeling van bedrijvigheid en economie gepaard gaan met de bescherming van de natuur. Daarnaast vindt de vertegenwoordiger van het museum dat andere partners uit andere sectoren zich bewuster zijn geworden van het belang van een waardevolle natuur. Terwijl in het verleden partners die uit andere sectoren komen voor zijn of haar gevoel helemaal niet natuurbewust waren, beseffen ze zich nu dat natuur iets is waar ze over na moeten denken (Vertegenwoordiger het museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024).

De bank is een voorbeeld van een partner die voor de oprichting van Van Gogh Nationaal Park niet veel betrokken was bij initiatieven voor natuurbescherming. Door de kritische reflectie die plaatsvond na het partner worden is heeft er bewustwording plaatsgevonden *“dat je samen in verbondenheid de antwoorden moet vinden op de uitdagingen die we nu hebben”* (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). In het verleden werden maatschappelijke partners uit het bedrijfsleven voor nationale parken als minder relevant beschouwd, maar nu erkennen zij de belangrijke rol die ze kunnen spelen. Het besef dat de natuur onder druk staat is hierdoor toegenomen bij de bank. Daarnaast heeft de vertegenwoordiger van de bank veel geleerd over biodiversiteit, de noodzaak van natuurbescherming, waterhuishouding en het ontstaan van de natuur in Brabant. Dit is de basis voor het bewust worden van het belang dat ook deze bank heeft bij een waardevolle natuur (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Hieruit blijkt dat de bewustwording onderdeel is van het leren niveau 2 dat Bateson (1972) beschrijft. Er wordt dus niet alleen geleerd van specifieke gebeurtenissen zoals leren niveau 1 omschrijft, maar het patroon achter die gebeurtenis wordt begrepen en daar vindt een verandering in plaats.

Ook de provincie is er bewust van geworden dat de sectorale insteek die ze hanteerde niet de meest effectieve manier was. De vertegenwoordiger van de provincie vertelt dat op het moment dat er buiten die sectoren wordt getreden er een veel breder beeld ontstaat dat oplossingen biedt. Hierdoor is het bewustzijn ontstaan dat *“een gezonde, stedelijke en economische ontwikkeling niet zonder een goede, groene, gezonde leefomgeving kan”* (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Elkaar inspireren en motiveren om te gaan voor een zo natuurinclusief en gezond mogelijke toekomst is een belangrijk middel om dit te bevorderen volgens de vertegenwoordiger van de provincie (persoonlijke communicatie, 24 april 2024).

Waar het waterschap voorheen zijn focus vooral legde in het waterbeheer in het gebied, vindt er ook bewustwording plaats over het belang van andere aspecten van het landschap. In plaats van elke partner die zijn eigen belang vertegenwoordigt, beseft het waterschap dat het beter is om met een gezamenlijk belang ergens naartoe te werken, zoals in het Van Gogh Nationaal Park gebeurt. Om de doelen te behalen die het waterschap voor zichzelf heeft moet samengewerkt worden met andere partners. Door deze samenwerking leert de vertegenwoordiger van het waterschap elke dag: *“doordat ik nu ook in het kernteam van Van Gogh Nationaal Park zit en ermee bezig ben, ben je veel vaker bewust van de waarde van de natuur en dat alles met elkaar samenhangt”* (Vertegenwoordiger waterschap, persoonlijke communicatie, 4 juni 2024).

Naast dat de gemeente zich ook bewust is geworden van het feit dat economische ontwikkeling en natuurbehoud en -herstel elkaar nodig hebben om te verbeteren, beseffen ze zich ook dat er deuren opengaan door het partnerschap. Er komen bijvoorbeeld subsidies binnen. Op deze manier ontstaat bewustwording over dat het niet alleen voor deze stad is, maar voor de hele regio in het Van Gogh Nationaal Park die er sterker, slimmer, duurzamer en beter van wordt. Daarbij hoort het besef dat ook regionale overheden als de gemeente moeten bijdragen aan minimale maatschappelijke zaken, terwijl dit de afgelopen decennia door privatisering en marktwerking vaak is vergeten (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024).

De natuurorganisatie is het partnerschap met Van Gogh Nationaal Park aangegaan, omdat ze zich bewust werden van het feit dat ze samenwerking nodig hebben om de natuurlijkheid van hun cultuurhistorische landschapselementen terug te krijgen. Deze bewustwording heeft geleid tot het in twijfel trekken van de bestaande perspectieven, namelijk het alleen onderhouden van de natuurgebieden die in bezit zijn. De vertegenwoordiger van de natuurorganisatie ziet kansen in het partnerschap voor een beter landschap, omdat de transformatie naar deze nieuwe stijl van nationale parken *“een van de grootste transformaties van het landelijk gebied na de Tweede Wereldoorlog wordt”* (Vertegenwoordiger natuurorganisatie, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024).

Alle geïnterviewde partners geven aan op een bepaalde manier bewust te zijn geworden van nieuwe overtuigingen door het partner worden van Van Gogh Nationaal Park. Daarbij geven de partners aan dat er in enkele gevallen geleerd wordt van andere partners binnen het park. De bewustwording van deze nieuwe overtuigingen leidt tot het in twijfel trekken van de bestaande perspectieven.

7.3.3 Nieuwe perspectieven

De partners zijn zich bewust van nieuwe overtuigingen en twijfelen aan de bestaande perspectieven. De volgende stap in het proces van transformatief leren is het verkennen van perspectieven, wat uiteindelijk tot nieuwe perspectieven over natuurbehoud en -herstel leidt (Mezirow, 1991).

Het verkennen van perspectieven drukken de partners vooral uit in het zien van kansen om aan de hand van het Van Gogh Nationaal Park hun kerntaak beter uit te kunnen voeren. Zo zegt de vertegenwoordiger van het museum: *“Wij zien wel kansen om het park te gebruiken in onze benadering van onze bezoekers en deelnemers aan onze activiteiten, programma's en evenementen en dat wij ook een rol kunnen spelen voor mensen die het gebied bezoeken”* (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024). Ook de natuurorganisatie kijkt er op een soortgelijke manier tegenaan: *“Wij zagen eigenlijk met die oprichting van het Van Gogh NP echt kansen om die natuur beter met elkaar te verbinden”* (Vertegenwoordiger natuurorganisatie, persoonlijke communicatie, 1 juli 2024).

De provincie verkent het perspectief van het cultureel, sociaal concept achter het Van Gogh Nationaal Park. Hiermee worden de normen en waarden bedoeld die geïnspireerd zijn op de werken en het leven van Vincent van Gogh: verbeeldingskracht inzetten, nooit opgeven, vernieuwend willen zijn en dichtbij de hardwerkende mensen willen zijn worden genoemd. Ook de bank verkent innovatievere oplossingen in samenwerking met andere partners van het Van Gogh Nationaal Park. Bijvoorbeeld de potentie in een samenwerking met IVN (Instituut voor Natureducatie en Duurzaamheid) om bedrijventerreinen te vergroenen (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). En ook de gemeente

verkent perspectieven om de recreatiedruk in stadsparken te verminderen in samenwerking met andere partners als de geïnterviewde natuurorganisatie. (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024).

Het verkennen van deze perspectieven leidt uiteindelijk tot het omarmen van nieuwe perspectieven over natuurbehoud en -herstel. Dit komt overeen met het leren niveau 3 van Bateson (1972). Dit houdt in dat er in deze perspectieven een fundamentele verandering plaatsvindt waarbij het wereldbeeld verandert. Wanneer dit niveau van leren bereikt is kan gesproken worden van een transformatieve verandering bij de partners van het park.

Het museum begrijpt dat er ook ruimte moet zijn voor landbouw, bedrijven en woningen, en dat het niet realistisch is om puur te focussen op natuurbehoud en -herstel. De vertegenwoordiger vindt sinds het partnerschap *“dat het landschap met al die verschillende elementen waardevol is. En een heel belangrijke wisseling, verandering is van hoe men er tegenaan kijkt”* (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024). Transformatieve verandering in nationale parken vraagt om het combineren van natuurbehoud en -herstel met economische ontwikkeling (Naughton-Treves et al., 2005). Een nieuw perspectief van de bank door het onderdeel worden van Van Gogh Nationaal park is dat een mooie natuur niet kan bestaan zonder sterke economie (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Door het partnerschap met Van Gogh Nationaal Park is het museum aan tafel komen te zitten met allerlei andere partijen die ook belang hebben bij economische ontwikkeling, als transportbedrijven of grootschalige boeren. Volgens de vertegenwoordiger van het museum *“ontstaat er dan vanzelf een soort dialoog en een uitwisseling van zienswijzen en dat is heel belangrijk”* (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024).

Een nieuw perspectief dat bij veel partners naar voren komt is het creëren van natuurvriendelijke corridors door steden en landbouwgebieden. Dit soort maatregelen zijn tekenend voor een nationaal park nieuwe stijl als het Van Gogh Nationaal Park. Het museum vindt dit bijvoorbeeld belangrijk om de kwaliteit van het geheel en de leefbaarheid van het geheel voor dieren en planten te vergroten (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024). De natuurorganisatie is afgestapt van het perspectief van natuurgebied in de oude stijl en ziet nu nieuw perspectief in het verbinden van zijn natuurgebieden, door tussenliggend landschap op te waarderen. Deze natuurlijke verbindingen zorgen voor een betere natuur, maar ook een aantrekkelijker landschap (Vertegenwoordiger natuurorganisatie, persoonlijke communicatie, 1 juli 2024). Ook de provincie is door het onderdeel worden van het park gaan geloven in het ontwikkelen van natuur buiten de natuurgebieden, dus in het agrarisch landschap, dorpen en steden. Hiermee hoopt de provincie Brabant als geheel natuurinclusiever te maken, maar ook de natuurgebieden zelf te versterken en verbeteren (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Het waterschap heeft ook een nieuw perspectief gevonden in het verbeteren van de verbinding tussen stad en land: *“Dat je geen keiharde lijn hebt van: dit is de stad en hier is het is natuur”* (Vertegenwoordiger waterschap, persoonlijke communicatie, 4 juni 2024).

Het voorkomen van deze harde lijn tussen stad en natuur is ook een nieuw perspectief dat bij veel partners aan bod komt. Het museum wil weg van de gedachte dat je een soort ‘stuk natuur’ kunt hebben. Hiermee bedoeld de vertegenwoordiger dat de gedachte waarbij je binnen het natuurgebied aan natuurbeheer doet en daarbuiten niet na hoeft te denken hoe je met het landschap omgaat niet meer klopt. De vertegenwoordiger van deze organisatie zegt:

“Je zou eigenlijk voor alles moeten nadenken wat je aan het doen bent en wat dat betekent voor het landschap en voor de natuur om je heen” (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024). De vertegenwoordiger van de provincie heeft het zelfs over het voorkomen van een situatie als in de Randstad, waarbij je geen landschap meer over hebt. Het hebben van een natuurgebied met een hek eromheen als harde grens wil het voorkomen en juist de verbinding zoeken met het ommeland: *“Juist die verbinding met de samenleving met de mensen, maar ook met de economische activiteiten die daarin plaatsvinden”* (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024).

Dit nieuwe perspectief is deel naar boven gekomen, omdat de afgelopen decennia hebben bewezen dat natuurgebieden niet beter worden van die scheiding tussen natuur en menselijk gebied. Juist de brede omgeving van die natuurgebieden zorgt voor meer kans om natuur te laten floreren (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Ook het waterschap heeft door het partnerschap met Van Gogh Nationaal Park ingezien dat wanneer de natuur over grenzen van steden en dorpen heengaat, het bijzonder wordt. Het verbinden van alle onderdelen die aanwezig zijn in het gebied leveren uiteindelijk meer op voor de natuur, maar ook voor andere sectoren (Vertegenwoordiger waterschap, persoonlijke communicatie, 4 juni 2024).

Naast dat een nationaal park nieuwe stijl, als het Van Gogh Nationaal Park, een directe positieve invloed heeft op de natuur, creëert het ook meer bewustzijn bij inwoners van het gebied. Het museum speelt een belangrijke rol in natuureducatie en ziet deze nieuwe stijl als een veel beter middel om mensen hun eigen leefomgeving te laten begrijpen en waarderen. Namelijk dat de natuur niet stopt bij een bordje met de naam van het park daarop. Met name mensen in steden hebben behoefte aan meer kennis over de natuur en aansporing om op ontdekking te gaan in de natuur (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024). Het waterschap ziet het voor zich dat door het gebied als nationaal park te bestempelen er bij mensen bewustwording wordt gecreëerd dat ze rekening moeten houden met de natuur en dat niet alles volgebouwd kan worden (Vertegenwoordiger waterschap, persoonlijke communicatie, 4 juni 2024). De vertegenwoordiger van de gemeente legt uit over dat het vermengen van natuur, stad en landbouw mensen doet aanhaken aan de beweging, in plaats van afhaken zoals vaak gebeurde met nationale parken oude stijl. Als het concreet gemaakt wordt door uit te leggen dat natuur belangrijk is voor een aantrekkelijke woonomgeving en voor het floreren van iemands onderneming, raken mensen geïnteresseerd en zien ze het belang ervan in (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024).

Partners ontwikkelen ook nieuwe perspectieven door te leren van andere partners of van het gedachtegoed van het park. De vertegenwoordiger van bank geeft toe dat hij voor het partnerschap te weinig wist over natuurbehoud en -herstel. Door aan tafel te zitten met partners uit andere sectoren is er veel geleerd over natuur, biodiversiteit en waterhuishouding en de kwetsbaarheid daarvan. Het begrijpen van de drijfveren van andere partners helpt daarnaast bij het samen optrekken binnen Van Gogh Nationaal Park. Hierdoor is de kijk op natuur bij de bank veranderd (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Ook de provincie heeft door het park de waarde van het aan tafel zitten met verschillende partners ingezien. Hierdoor kun je in de huid kruipen van een andere partner en wordt het makkelijker om elkaar te helpen. De vertegenwoordiger van de provincie is zelfs anders tegen de wereld aan gaan kijken door het spreken met zoveel

verschillende mensen en het zien van veel perspectieven. De verandering van het wereldbeeld past binnen het leren niveau 3 van Bateson (1972).

Het waterschap is door het partnerschap met Van Gogh Nationaal Park bewust geworden van de brede noodzaak om ontwikkelingen in het landschap. Daardoor is het besef gekomen dat samenwerken met andere partners hierbij nodig is. Het Van Gogh Nationaal Park dient hiervoor als goed netwerk, waarbinnen belangen verenigd worden (Vertegenwoordiger waterschap, persoonlijke communicatie, 4 juni 2024). De vertegenwoordiger van de gemeente spreekt van een soort biotoop die ontstaan is binnen het Van Gogh Nationaal Park. Hiermee wordt bedoeld dat er een omgeving is gecreëerd waarbij alle partners een gemeenschappelijk belang en doel hebben. Binnen die biotoop wordt veel geleerd van andere partners, wat nieuwe perspectieven met zich meebrengt. Dit heeft er bij de gemeente voor gezorgd dat de overtuiging er is dat natuurbehoud en -herstel samen met andere partners aangepakt moet worden. (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024).

Uiteindelijk hebben de partnerschappen bij alle geïnterviewde partijen tot nieuwe perspectieven geleid, waarbij de ene partner meer leert dan de ander. Uit de interviews komt namelijk naar voren dat enkele partners het gevoel hebben dat andere partners vooral veel van hun leren.

7.3.4 Bijdrage aan natuurbehoud en -herstel

De nieuwe perspectieven die voortkomen uit het partnerschap zullen uiteindelijk moeten leiden tot integratie in beleid, en vervolgens tot een bijdrage aan natuurbehoud en -herstel. Dit gebeurt aan de hand van de theorie van Kaufmann & Wiering (2022) over discursieve institutionalisering. Hierdoor worden de discoursen in de vorm van nieuwe perspectieven omgezet naar beleid of regels.

Het museum heeft enkele concrete bijdragen die voortkomen uit Van Gogh Nationaal Park. Zo is er bij deze organisatie een natuureducatie hub te vinden, waar mensen terecht kunnen met vragen over de natuur in het gebied. Naast het eigen aanbod van de organisatie is hier ook het aanbod van andere natuureducatie partijen te vinden, vanuit de samenwerking binnen het park. Ook heeft dit museum een wandelapp waar allerlei routes in het park te vinden zijn met informatie over wat mensen tegenkomen onderweg. De vertegenwoordiger van het museum vertelt dat het goed voorstelbaar is dat in de nabije toekomst er specifieke Van Gogh Nationaal Park routes komen, die de koppeling tussen natuur en cultuur maken (Vertegenwoordiger museum, persoonlijke communicatie, 7 mei 2024).

Ook de bank is onderdeel van enkele projecten vanuit Van Gogh Nationaal Park die natuurbehoud en -herstel moeten stimuleren. Zo werken ze samen met Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) aan een programma over het boomkwekerijenlandschap van de toekomst. Daarnaast is de bank samen met enkele andere partners bezig met de ontwikkeling van de Biodiversiteitsmonitor voor Melkveehouderij (BBM). Dit project legt de connectie tussen de kwaliteit van de natuur en het landschap en het economische perspectief van de agrariër. Meer dan 450 melkveehouders verduurzamen hun bedrijfsvoering binnen de Biodiversiteitsmonitor. Dit wordt vervolgens meetbaar gemaakt aan de hand van een puntensysteem. De prestaties van de boer leveren dan een beloning op (Van Gogh Nationaal Park, n.d.-b). Ook heeft de bank een propositie ontwikkeld binnen het Van Gogh Nationaal Park om bedrijventerreinen te verduurzamen. Ongeveer 30% van de Nederlandse beroepsbevolking werkt op bedrijventerreinen. Dit zorgt ervoor dat het

belangrijk is om een aantrekkelijk arbeidsklimaat te creëren met meer groen. (Vertegenwoordiger bank, persoonlijke communicatie, 24 april 2024).

Vanuit de provincie is er een project gestart om een film te maken over welke initiatieven er allemaal uit het Van Gogh Nationaal Park stromen. Dit project staat echter nog in de startblokken, maar zal aan de hand van een crowdfundingactie dit jaar van de grond moeten komen. Daarnaast is de provincie actief betrokken bij het project Brabant Behaagt (Vertegenwoordiger provincie, persoonlijke communicatie, 24 april 2024). Gecoördineerd door Brabants Landschap, partner van het park, worden Brabanders gestimuleerd om duizend kilometer landschapselementen aan te leggen (Van Gogh Nationaal Park, n.d.-a).

De gemeente legt allerlei faciliteiten aan in de stadsparken om mensen nieuwsgierig te maken naar de natuur die het te bieden heeft. Daarnaast heeft de gemeente samen met de provincie, de geïnterviewde natuurorganisatie en zelfs de Efteling een recropassage aangelegd onder de N261. De recropassage fungeert als natuurlijke verbinding voor dieren als de ree en de das. Naast de natuurverbinding ligt een recreatief fietspad, om de bereikbaarheid in het gebied op een duurzame manier te verbeteren (Vertegenwoordiger gemeente, persoonlijke communicatie, 26 juni 2024).

Er zijn dus enkele projecten te noemen waarbij de geïnterviewde partners betrokken zijn, maar dat is niet voor elke partner het geval. De genoemde bijdragen aan natuurbehoud en -herstel laten zien dat de nieuwe perspectieven geïmplementeerd zijn in het beleid, wat onderdeel is van discursieve institutionalisering (Kaufmann & Wiering, 2022a).

8. Discussie

8.1 Nieuwe perspectieven

Het Van Gogh Nationaal Park vertegenwoordigt de nationale parken nieuwe stijl, waarbij natuurlijke corridors het landschap verbinden en stedelijke en agrarische gebieden integreren in de natuur. Dit levert meer op voor natuurbehoud en -herstel dan de oude stijl nationale parken, zoals die voorheen was met het onderscheid tussen natuur, stad en landbouw. Voordat de partners onderdeel waren van het park hanteerden ze veelal deze traditionele, sectorale benaderingen van natuurbehoud en -herstel. Het partnerschap heeft echter geleid tot kritische reflectie van hun bestaande perspectieven en bewustwording van

nieuwe overtuigingen. Het heroverwegen van de bestaande perspectieven evolueerde naar het verkennen van nieuwe perspectieven, die beter aansluiten bij het gedachtegoed van Van Gogh Nationaal Park.

Een onderdeel hiervan is het ontdekken van de waarde van kennisdeling, samenwerking en het leren van elkaar. Het combineren van natuurbehoud en -herstel met economische ontwikkeling en het verbinden van verschillende landschapselementen is een belangrijk speerpunt van de nieuwe perspectieven van de partners. Het partnerschap met Van Gogh Nationaal park heeft bij alle partners bijgedragen aan nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel.

Als we deze nieuwe perspectieven naast de bestaande perspectieven van de partners leggen zijn er duidelijke verschillen zichtbaar. Door het transformatief leren hebben ze meer kennis opgedaan van andere sectoren, wat met name de perspectieven van zaken buiten hun eigen kerntaken fundamenteel veranderd heeft. Over de kerntaken zijn de nieuwe perspectieven in de meeste gevallen in lijn met de bestaande perspectieven.

8.2 Van leren naar verandering

8.2.1 Transformatief leren

In de inleiding is het concept transformatief leren geïntroduceerd om de uitwisseling van kennis tussen de partners te begrijpen. Waar de partners voor de deelname aan het Van Gogh Nationaal Park vaak sectoraal te werk gingen en hun eigen kerntaken vooral alleen aanpakten, zijn ze zich nu bewust van de potentie van samenwerking in het kader van natuurbehoud en -herstel. Ze geven meermaals aan dat het netwerk dat Van Gogh Nationaal Park biedt een basis is om te leren van andere partners. Dit leerproces heeft mede geleid tot het ontstaan van nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel, waarbij aannames, waarden, inzichten en overtuigingen getransformeerd zijn. Op basis hiervan kan er gesteld worden dat transformatief leren plaatsvindt bij de partners van het Van Gogh Nationaal Park. Mezirow (1991) beschrijft het transformatief leren aan de hand van vier stappen: kritische reflectie, het in twijfel trekken van bestaande overtuigingen, het verkennen van nieuwe perspectieven en het integreren van deze nieuwe perspectieven. Hiervan vinden de eerste drie stappen duidelijk plaats bij de partners. Het integreren van de nieuwe perspectieven gebeurt al met enkele voorbeelden die een positieve invloed hebben op de natuur. Het zal echter een doel van het park en de partners zijn om in de toekomst nog meer concrete bijdragen te leveren voor natuurbehoud en -herstel. Echter is het transformatieve leerproces wel degelijk aantoonbaar, vanwege de diepgewortelde transformatie van de perspectieven van de partners en de uitbreiding van het bewustzijn (Mezirow, 1991) (Andreev, 2023).

De partners geven aan dat samenwerking en de daaruit volgende kennisdeling plaatsvindt binnen de context van het Van Gogh Nationaal Park. Opvallend is dat deze kennisdeling twee kanten op werkt, vanwege de relatie tussen natuurbeheer en economische ontwikkeling die gemaakt wordt in het park. Partners waarvan hun kerntaken met name binnen het natuurbeheer liggen geven aan dat ze door samen te werken met partners uit andere sectoren leren over het belang van economische ontwikkeling voor de natuur. Daarnaast geven partners waarvan hun kerntaken niet in het natuurbeheer liggen aan dat ze leren van andere partners over het belang van de natuur voor economische ontwikkeling. Dit laat zien dat de partners hun bestaande perspectieven verruimen met nieuwe perspectieven, die aansluiten bij het gedachtegoed van Van Gogh Nationaal Park. Het leren van elkaar kan

verklaard worden aan de hand van de 'social learning theory' van Bandura (1971). Hierbij bestaat het leerproces uit vier componenten. De eerste is aandacht besteden aan hoe andere partners en het park de koppeling maken tussen natuurbeheer en economische ontwikkeling. De tweede component is het onthouden en opslaan van de specifieke benaderingen die andere partners gebruiken. Zo onthouden ze hoe de samenwerking tussen verschillende sectoren meer oplevert voor de natuur. De derde component van de social learning theory is het reproduceren van de nieuwe perspectieven die ze opgedaan hebben. De vierde en laatste component is de motivatie die voortkomt uit de zichtbare bijdrage die de nieuwe perspectieven hebben. Dit stimuleert de partners om deze te blijven toepassen en verder te ontwikkelen. Deze social learning theory beschrijft het platform dat het Van Gogh Nationaal Park biedt voor partners om van elkaar te leren, wat onderdeel is van het transformatief leren (Bandura, 1971).

Eerder in deze thesis zijn in het theoretisch kader enkele andere casussen genoemd waar transformatief leren plaats heeft gevonden. Het onderzoek van Minh (2019) gaat over hoe transformatief leren kan bijdragen aan duurzame landbouwsystemen in het Mekong Deltagebied in Vietnam. Hier leverde transformatief leren vooral vooruitgang op bij het betrekken van de lokale gemeenschap, in plaats van betrokken organisaties. Hetzelfde geldt voor de casus op het Green Island voor de kust van Taiwan (Chao, 2017). Het transformatief leren droeg hier voornamelijk bij aan de burgerparticipatie in het milieu en het verwijderen van invasieve soorten in het gebied. Ook het onderzoek van Hunziker & Hofstetter (2020) gaat vooral in op de invloed van transformatief leren op de verbinding van de lokale bevolking met nationale parken in Zwitserland. In deze casussen wordt dus met name transformatief leren herkend bij de bevolking, in plaats van bij betrokken organisatie zoals bij het Van Gogh Nationaal Park. Dit komt wel overeen met het onderzoek van Probst et al. (2019) over het potentieel van transformatief leren voor innovatie in landbouwtechnologieën. Hier verkenden partijen elkaars belangen, wat leidde tot transformatief leren binnen betrokken partijen op een soortgelijke manier als bij het Van Gogh Nationaal Park.

8.2.2 Nationale Parken

Het transformatief leren is een onderdeel van de nieuwe stijl die parken als het Van Gogh Nationaal Park en Nationaal Park Hollandse Duinen hanteren. Voor de roep om deze nieuwe stijl waren nationale parken veelal natuurgebieden met een harde buitengrens. Dit zorgde ervoor dat de natuur niet integreerde in het landschap en de verbinding met stad en landbouw niet aanwezig was. Het is gebleken dat deze manier van natuurbeheer niet effectief bleek (IPBES, 2019). Het verbinden van natuur met stedelijke gebieden en het combineren van natuurbeheer en economische ontwikkeling is het belangrijkste onderdeel van de nieuwe stijl van nationale parken. Het creëren van natuurlijke corridors in het landschap zorgt voor deze verbinding. Daarnaast is de combinatie van sectoren en samenwerken een belangrijk speerpunt van de nieuwe stijl, terwijl dit in het verleden te weinig gedaan werd. Dit zorgt ervoor dat bijvoorbeeld het Van Gogh Nationaal Park op meerdere vlakken verschilt van nationale parken zoals ze voorheen waren.

Alle partners hebben zich door het partnerschap geconformeerd aan het gedachtegoed van Van Gogh Nationaal Park. Daarom komen de nieuwe perspectieven voor het merendeel overeen. Het is echter onoverkomelijk dat partners het meeste belang hebben bij hun eigen kerntaak. Zo is de natuurorganisatie geconformeerd aan de bredere benadering op natuurbeheer van het Van Gogh Nationaal Park, maar blijft de focus met name op de natuur en minder op economische ontwikkeling. Bij de bank is dit andersom het geval, omdat hun

kerntaak met name bij de economische ontwikkeling van het gebied ligt. Dit zorgt ervoor dat de perspectieven van partners voor het grootste deel gelijk zijn, maar op hun eigen vakgebied enigszins kunnen verschillen. De vraag die dit met zich meebrengt is of natuurbehoud en economische ontwikkeling elkaar daadwerkelijk kunnen versterken. Costanza et al. (2014) stellen dat dit inderdaad het geval is. Het artikel beargumenteert zelfs dat natuur, vanwege het cruciale belang voor de mens, gewaardeerd zou moeten worden in monetaire termen. Dit zou het bewustzijn verhogen en effectief beheer ondersteunen, zonder privatisering. Daarentegen schuilt ook het gevaar dat economische ontwikkeling weer belangrijker wordt dan natuurbehoud en -herstel. Het samengaan van natuurbehoud en -herstel en economische ontwikkeling, kan er dus ook toe leiden dat deze nieuwe stijl juist doet afdrijven van natuurbeheer (Fiasco & Massarella, 2022).

8.2.3 Transformatieve verandering

De nieuwe perspectieven van de partners hebben transformatieve potentie, omdat er fundamentele veranderingen plaatsvinden in de doelen en waarden op het gebied van natuurbehoud en -herstel, economische ontwikkeling en sociale factoren. Dit komt overeen met de definitie van transformatieve verandering die IPBES (2019) geeft. De verandering van een benadering met intrinsieke en instrumentele waarden van natuur, naar relationele waarden van natuur komt overeen met deze transformatieve verandering (Chan et al., 2016). Waar de traditionele manier van nationale parken niet effectief bleek, heeft het Van Gogh Nationaal Park gehoor gegeven aan de roep om transformatieve verandering. Kenmerken die dit laten zien zijn de integratie van de natuur in het omringende landschap, focus op samenwerking en de combinatie van natuurbeheer en economische ontwikkeling (Watson et al., 2014).

Het is duidelijk dat er transformatief leren plaatsvindt bij de partners van het Van Gogh Nationaal Park. De vraag is echter of dit al geleid heeft tot een transformatieve verandering. Om tot transformatieve verandering te komen moet er een institutionele verandering plaats hebben gevonden (Ernstson, 2011). Het transformatieve gedachtegoed van Van Gogh Nationaal Park heeft de partners nieuwe perspectieven voor natuurbehoud en -herstel opgeleverd. Het institutionaliseren van deze perspectieven in beleid, regels en structuren zorgt uiteindelijk voor een bijdrage aan de natuur (Kaufmann & Wiering, 2022). Hoewel er enkele concrete projecten van partners zijn, kan dit nog niet als een ware institutionele verandering gezien worden binnen het beleid van de partners. Initiatieven als Brabant Behaagt, de Biodiversiteitsmonitor en een wandelapp zijn wel kleine bijdragen, maar geen projecten die fundamentele verandering bewerkstelligen in de samenleving. Dit laat zien dat het transformatief leren nog niet zijn volledige eindfase bereikt heeft, waar er transformatieve veranderingen plaatsvinden (Mezirow, 1991). Om dit wel te bereiken moeten partners de nieuwe perspectieven die ze opgedaan hebben in het transformatieve leerproces institutionaliseren tot concrete bijdragen aan natuurbehoud en -herstel.

Ik denk dat dit punt nog niet bereikt is door het jonge bestaan van Van Gogh Nationaal Park, zoals de partners zelf aangeven in de interviews. Daardoor is het lastig om het institutionaliseren van de nieuwe perspectieven te onderzoeken. Als de officiële statusaanvraag bij het ministerie goedgekeurd wordt zal dit leiden tot meer kansen om de perspectieven te institutionaliseren. Hoewel partners zich bewust zijn van de roep om transformatieve verandering, hebben ze hier nog niet volledig op ingezet. Als ze meer input van andere partijen integreren in hun eigen beleid kan dit snel leiden tot een vergrootte bijdrage aan natuurbehoud en -herstel (Pascual et al., 2022). Die bijdrage kan verschillen per

partners. De natuurorganisatie zou hun natuurgebieden beter met elkaar kunnen verbinden, terwijl een bank kan bijdragen aan het vergroenen van bedrijventerreinen. Als de nieuwe perspectieven geïntegreerd worden in beleid en regels kan er ook naar gehandeld worden. Op dit moment is het dan ook nog lastig te voorspellen of de nieuwe perspectieven kunnen leiden tot grootschalige veranderingen in de samenleving.

8.3 Implicaties en aanbevelingen

Uit deze thesis vloeien enkele implicaties voor natuurbeheer. Het onderzoek benadrukt het belang van het samengaan van natuurbehoud en -herstel met economische ontwikkeling. Dit kan leiden tot het heroverwegen van traditionele kaders die natuurbehoud en -herstel scheiden van economische ontwikkeling en menselijke activiteiten in het algemeen. Daarnaast kan het leiden tot het herzien van bedrijfsvoering om natuurbehoud daarin te integreren. Ook onderstreept dit onderzoek het belang van samenwerkingsverbanden tussen verschillende sectoren van de maatschappij. Hierdoor kunnen organisaties aangespoord worden tot het verkennen van samenwerkingen binnen natuurbeheer, wat leidt tot een meer holistische benadering.

Dit onderzoek biedt een uniek voorbeeld van een succesvol transformatief leerproces binnen natuurbehoud en -herstel. Dit kan ertoe leiden dat organisaties programma's opzetten gericht op transformatief leren, die kritische reflectie stimuleren en nieuwe perspectieven verschaffen.

Vanwege het korte bestaan van het Van Gogh Nationaal Park is deze thesis met name gericht op de kortetermijneffecten van de nieuwe stijl van nationale parken. Toekomstig onderzoek kan zich richten op de langetermijneffecten van deze benadering van natuurbehoud en -herstel. Wanneer deze nieuwe stijl over een langere termijn is toegepast in het Van Gogh Nationaal Park kunnen de bijdragen aan natuurverbetering gemeten worden. Daarnaast zijn bij dit onderzoek 6 respondent geïnterviewd. Ondanks dat deze diverse set aan respondenten voor valide resultaten zorgt, is het mogelijk dat deze zes partners niet alle partners representeren. Om deze eventuele beperking te voorkomen kan in toekomstig onderzoek een grotere respondentenpoel geselecteerd worden, om op die manier de validiteit van de resultaten te vergroten.

Naast het effect op de lange termijn, kan vervolgonderzoek zich richten op andere nationale parken wereldwijd. Vergelijkbare studies bij andere casussen kunnen helpen vaststellen of de bevindingen van dit onderzoek in het Van Gogh Nationaal Park universeel zijn, of dat ze specifiek voor deze context zijn.

9. Conclusie

In de inleiding van deze thesis heb ik het onderwerp toegelicht en is de onderzoeksvraag geïntroduceerd. Deze luidt als volgt: 'Hoe draagt het partner zijn van Van Gogh Nationaal Park bij aan nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel?' In dit hoofdstuk heb ik conclusies getrokken uit de resultaten.

9.1 Transformatief leerproces

Uit de resultaten is gebleken dat het perspectief van Van Gogh Nationaal Park onderdeel is van de nieuwe stijl van nationale parken. Daarbij hoort de groene dooradering van het landschap, waarbij er natuurlijke corridors worden gemaakt tussen verschillende natuurgebieden. Hierdoor wil het park zorgen voor beter natuurnetwerk en een opwaardering

van het landschap. Ook de verbinding tussen natuur, stad en landbouw is een belangrijk speerpunt van Van Gogh Nationaal Park. Het integreren van natuur in stedelijk gebied en landbouwgebieden heeft zowel ecologische voordelen, als relationele waarde voor de mens. De leefbaarheid van het gebied gaat namelijk omhoog en natuur in de woonomgeving heeft een positieve invloed op de gezondheid van mensen. Verder wil het park het bewustzijn bij mensen en partners verhogen door natuur te integreren in het landschap.

De bestaande perspectieven van de partners verschilden per organisatie, maar lagen wel in dezelfde lijn. Organisaties die voor het ontstaan van Van Gogh Nationaal Park al bezig waren met natuurbehoud en -herstel waren vooral toegespitst op de oude stijl van nationale parken. Hierbij waren nationale parken natuurgebieden met een harde grens, waardoor de natuur niet geïntegreerd was in het landschap. Dit leidde ertoe dat natuur, stad en landbouw veelal gescheiden landschapselementen waren, in plaats van dat ze vermengd waren. Bij de bank leidde dit ertoe dat ze weinig te maken hadden met natuurbehoud en -herstel, omdat hun projecten niet in natuurgebieden plaatsvonden. Binnen de organisaties werd veel sectoraal gewerkt. Dat houdt in dat de uitvoeringsstructuur niet ingericht was op de verbinding tussen alle elementen van natuurbehoud en -herstel, maar dat deze elementen hun eigen agenda uitvoerden.

Het partner worden van Van Gogh Nationaal Park heeft bij alle partners geleid tot kritische zelfreflectie. Hierbij zijn ze zichzelf af gaan vragen of de bestaande perspectieven die ze hadden nog de juiste zijn en of ze bij de tijd zijn. Ze reflecteerden op het feit dat hun perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel veelal sectoraal waren en gericht op de oude stijl van nationale parken en natuurgebieden. Naast het reflecteren op de sectorale aanpak vroegen ze zich af of de manier waarbij bepaalde problemen door één partij worden aangepakt goed is.

Deze reflectie heeft geleid tot de bewustwording van nieuwe overtuigingen bij de partners, waarna ze hun bestaande perspectieven in twijfel gaan trekken. De partners zijn zich bewust geworden van de potentie van de verbinding tussen stad, land en landbouw, en hoe dit een kan leiden tot een waardevollere en sterkere natuur. Ze beseffen dat het onder een stolp plaatsen van een nationaal park, zoals dat voorheen werd gedaan, niet de manier is om de natuur te beschermen. Hiermee trekken ze de bestaande perspectieven in twijfel. Ook zijn partners die voorheen van weinig betekenis waren in natuurbehoud en -herstel zich bewust geworden van het feit dat ook zij hier een bijdrage aan kunnen leveren. Daarbij hoort de bewustwording van partners over de kans die ligt bij het samenwerken binnen natuurbeheer. Het partnerschap heeft hierdoor geleid tot bewustwording op meerdere vlakken en het in twijfel trekken van bestaande perspectieven bij alle partners.

Dit leidt tot het verkennen van nieuwe perspectieven. De partners zien het Van Gogh Nationaal Park als kans om hun eigen kerntaak beter uit te kunnen voeren. De reden hiervoor is dat het park dient als een samenwerkingsplatform voor alle partners. Een belangrijk nieuw perspectief van de partners is dat ze meer voor de natuur kunnen doen door samen te werken met andere partners. Hierbij hoort ook dat partners kennis uitwisselen en zo van elkaar leren. Dit leerproces leidt dus tot nieuwe perspectieven, wat transformatief leren is.

Een ander nieuw perspectief dat bij de partners naar voren komt is dat transformatieve verandering in nationale parken vraagt om de combinatie van een waardevolle natuur en economische ontwikkeling. Onderdeel hiervan is het voorkomen van het scheiden van

natuur, landbouw en steden, wat in het verleden vaak het geval was. Het verbinden van deze landschapselementen en de samenleving zorgt voor betere natuur, maar ook voor een aantrekkelijker landschap voor de mens. Wel is er een kans dat het samengaan van natuur en economische ontwikkeling ervoor zorgt dat het belang van mensen weer verschuift naar economische ontwikkeling, wat ertoe kan leiden dat de natuur er weinig baat bij heeft. Het creëren van bewustzijn bij inwoners van het gebied is ook onderdeel van de nieuwe perspectieven van partners.

Om echt iets op te leveren voor de natuur moeten de nieuwe perspectieven geïntegreerd worden in beleid, wat uiteindelijk leidt tot een bijdrage aan natuurbehoud en -herstel. Dit is de laatste stap van het transformatief leren om een transformatieve verandering te bewerkstelligen. De partners zijn betrokken bij enkele projecten en initiatieven die hun nieuwe perspectieven vertalen in concrete bijdragen. Zo zijn er projecten die bijdragen aan het creëren van natuurlijke corridors in het landschap. Ook zijn partners betrokken bij projecten die bijdragen aan een sterkere natuur, maar ook aan economische ontwikkeling. Daarnaast zijn er enkele initiatieven gericht op natuureducatie van bewoners in het Van Gogh Nationaal Park. Deze projecten bewerkstelligen echter nog geen fundamentele verandering in de samenleving. Om dit wel te realiseren zullen de partners de nieuwe perspectieven nog meer moeten institutionaliseren in hun beleid en structuur.

9.2 Verandering perspectieven

Het perspectief van Van Gogh Nationaal Park op natuurbehoud en -herstel is onderdeel van nationale parken nieuwe stijl. Hierbij hoort het streven om natuur te verbeteren doormiddel van het samengaan van natuur en economische ontwikkeling. Een belangrijk onderdeel hiervan is het leggen van de verbinding tussen stad, landbouw en de natuur. Natuurlijke corridors tussen natuurgebieden zorgen voor een sterker en aantrekkelijker natuurlandschap. Het park wil dit bereiken aan de hand van samenwerking tussen partners uit allerlei sectoren.

De bestaande perspectieven van de partners voordat ze partner werden van het Van Gogh Nationaal Park waren met name gebaseerd op de traditionele manier van natuurbeheer. Hierbij waren nationale parken en natuurgebieden afgescheiden van de leefwereld van de mens doormiddel van een harde grens. Partners benaderde veel elementen van natuurbeheer sectoraal, waardoor deze niet altijd met elkaar spoorden. Tegenover het heden werd er weinig samengewerkt voor natuurbehoud en -herstel. Het idee dat natuurbeheer en economische ontwikkeling beide verbeteren als ze samengaan was hier nog geen onderdeel van.

Door het partner worden van Van Gogh Nationaal Park zijn deze perspectieven veranderd. De partners kregen nieuwe perspectieven over hoe samenwerking belangrijk is binnen natuurbeheer. Samenwerking leidt tot het leren van andere partners. Daarnaast zagen veel partners dat het scheiden van natuur, stad en landbouw weinig opgeleverd heeft voor de natuur, maar dat het verbinden van deze landschapselementen juist iets oplevert voor de natuur. De roep om transformatieve verandering binnen nationale parken vraagt juist die combinatie van natuur met economische ontwikkeling.

9.3 Bijdrage partnerschap aan nieuwe perspectieven

Het doel van dit onderzoek was om de bijdrage van het partner zijn van het Van Gogh Nationaal Park aan nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel bloot te leggen. Op basis van de resultaten kan ik concluderen dat het partnerschap wel degelijk

heeft geleid tot nieuwe perspectieven. De bestaande perspectieven van de partners voor het onderdeel worden van Van Gogh Nationaal Park verschuiven op meerdere vlakken van het perspectief van het park zelf van natuurbehoud en -herstel. Na het partner worden gingen de partners kritisch reflecteren op die bestaande perspectieven, wat geleid heeft tot bewustwording van nieuwe overtuigingen. Hierdoor werden de bestaande perspectieven in twijfel getrokken en zijn nieuwe perspectieven ontstaan. Deze nieuwe perspectieven komen voor een groot deel overeen met de perspectieven van het Van Gogh Nationaal Park. Dit laat zien dat het partnerschap heeft bijgedragen aan nieuwe perspectieven op het gebied van natuurbehoud en -herstel.

10. Literatuurlijst

Alagador, D., Cerdeira, J. O., & Araújo, M. B. (2014). Shifting protected areas: scheduling spatial priorities under climate change. *Journal of Applied Ecology*, 51(3), 703–713. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.12230>

Andreev, I. (2023, July 5). *Transformative Learning*. <https://www.valamis.com/hub/transformative-learning#transformative-learning-theory>

Atkinson, P., & Delamont, S. (2012). *SAGE Qualitative Research Methods*. In *SAGE Qualitative Research Methods*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9780857028211>

Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory* (Vol. 1). General Learning Press.

- Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. Jason Aronson.
- Boström, M., Andersson, E., Berg, M., Gustafsson, K., Gustavsson, E., Hysing, E., Lidskog, R., Löfmarck, E., Ojala, M., Olsson, J., Singleton, B., Svenberg, S., Ugglå, Y., & Öhman, J. (2018). Conditions for Transformative Learning for Sustainable Development: A Theoretical Review and Approach. *Sustainability*, *10*(12), 4479. <https://doi.org/10.3390/su10124479>
- Brookfield, S. (2004). *The Power of Critical Theory: Liberating Adult Learning and Teaching*. Jossey-Bass, An Imprint of Wiley.
- Buijs, A., Kamphorst, D., Mattijssen, T., van Dam, R., Kuindersma, W., & Bouwma, I. (2022). Policy discourses for reconnecting nature with society: The search for societal engagement in Dutch nature conservation policies. *Land Use Policy*, *114*, 105965. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105965>
- Campbell, J. L., Quincy, C., Osserman, J., & Pedersen, O. K. (2013). Coding In-depth Semistructured Interviews. *Sociological Methods & Research*, *42*(3), 294–320. <https://doi.org/10.1177/0049124113500475>
- Canter, K., Vos, J., Schimmel, I., de Bruyn, G. J., & Schouten, M. (2000). Kansen voor natuur in de stad. *Levende Natuur: Tijdschrift Voor Natuurbehoud En Natuurbeheer*, *101*(6), 227–228.
- Chan, K. M. A., Balvanera, P., Benessaiah, K., Chapman, M., Díaz, S., Gómez-Baggethun, E., Gould, R., Hannahs, N., Jax, K., Klain, S., Luck, G. W., Martín-López, B., Muraca, B., Norton, B., Ott, K., Pascual, U., Satterfield, T., Tadaki, M., Taggart, J., & Turner, N. (2016). Why protect nature? Rethinking values and the environment. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *113*(6), 1462–1465. <https://doi.org/10.1073/pnas.1525002113>
- Chao, R.-F. (2017). Using Transformative Learning Theory to Explore the Mechanisms of Citizen Participation for Environmental Education on the Removal of Invasive Species: The Case of Green Island, Taiwan. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, *13*(6). <https://doi.org/10.12973/eurasia.2017.01246a>
- Costanza, R., de Groot, R., Sutton, P., van der Ploeg, S., Anderson, S. J., Kubiszewski, I., Farber, S., & Turner, R. K. (2014). Changes in the global value of ecosystem services. *Global Environmental Change*, *26*, 152–158. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.04.002>
- de Groot, R. S., Wilson, M. A., & Boumans, R. M. J. (2002). A typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods and services. *Ecological Economics*, *41*(3), 393–408. [https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(02\)00089-7](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(02)00089-7)
- de Koning, S. (2024). Landscape discourses and rural transformations: insights from the Dutch Dune and Flower Bulb Region. *Agriculture and Human Values*. <https://doi.org/10.1007/s10460-024-10559-2>
- de Koning, S., Boezeman, D., Kaufmann, M., & Visseren-Hamakers, I. J. (2023). Transformative change for biodiversity: A review on the contribution of landscape-oriented partnerships. In *Biological Conservation* (Vol. 277). Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2022.109858>
- De Pourcq, K., Thomas, E., Arts, B., Vranckx, A., Léon-Sicard, T., & Van Damme, P. (2017). Understanding and Resolving Conflict Between Local Communities and Conservation Authorities in Colombia. *World Development*, *93*, 125–135. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.12.026>

- Dekker, J. N. M., & Jongman, R. H. G. (2019). Landschap als ruimte, regisseur en actor. *Landschap*, 36(4), 198–205.
- Díaz, S., Settele, J., Brondízio, E. S., Ngo, H. T., Agard, J., Arneth, A., Balvanera, P., Brauman, K. A., Butchart, S. H. M., Chan, K. M. A., Garibaldi, L. A., Ichii, K., Liu, J., Subramanian, S. M., Midgley, G. F., Miloslavich, P., Molnár, Z., Obura, D., Pfaff, A., ... Zayas, C. N. (2019). Pervasive human-driven decline of life on Earth points to the need for transformative change. *Science*, 366(6471). <https://doi.org/10.1126/science.aax3100>
- Diduck, A., Sinclair, A. J., Hostetler, G., & Fitzpatrick, P. (2012). Transformative learning theory, public involvement, and natural resource and environmental management. *Journal of Environmental Planning and Management*, 55(10), 1311–1330. <https://doi.org/10.1080/09640568.2011.645718>
- Dijk, S. (2021). *Het werkgebied van Van Gogh Nationaal Park* [kaart]. Stal & Akker. Retrieved on 29 juli 2024, from <https://www.stal-en-akker.nl/artikel/441532-landschapslab-van-gogh-nationaal-park-moet-duurzaam-produceren-winstgevend-maken/>
- Ernstson, H. (2011). Transformative collective action: a network approach to transformative change in ecosystem-based management. In *Social Networks and Natural Resource Management: Uncovering the Social Fabric of Environmental Governance* (pp. 255–287). Cambridge University Press.
- Fiasco, V., & Massarella, K. (2022). Human-Wildlife Coexistence: Business as Usual Conservation or an Opportunity for Transformative Change? *Conservation and Society*, 20(2), 167. https://doi.org/10.4103/cs.cs_26_21
- Hunziker, R., & Hofstetter, T. (2020). Swiss Regional Nature Parks: Sustainable Rural and Mountain Development Through Transformative Learning? *Mountain Research and Development*, 40(4). <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-20-00027.1>
- IPBES. (2019). Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. *Population and Development Review*, 45(3), 680–681. <https://doi.org/10.1111/padr.12283>
- James, S. P. (2016). Protecting Nature for the Sake of Human Beings. *Ratio*, 29(2), 213–227. <https://doi.org/10.1111/rati.12091>
- Kaiser, A. (2018). Learning from the future meets Bateson's levels of learning. *The Learning Organization*, 25(4), 237–247. <https://doi.org/10.1108/TLO-06-2017-0065>
- Kaufmann, M., & Wiering, M. (2022). The role of discourses in understanding institutional stability and change – an analysis of Dutch flood risk governance. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 24(1), 1–20. <https://doi.org/10.1080/1523908X.2021.1935222>
- Kloek, M. E. (2013). Natuur en gezondheid: de stand van de wetenschap. *Vakblad Natuur Bos Landschap*, 10(99), 17–19.
- Klok, E. J., Schaminée, S., Duyzer, J., & Steeneveld, G. J. (2012). *De stedelijke hitte-eilanden van Nederland in kaart gebracht met satellietbeelden*.
- Kuiper, J. J., van Wijk, D., Mooij, W. M., Remme, R. P., Peterson, G. D., Karlsson-Vinkhuyzen, S., Mooij, C. J., Leltz, G. M., & Pereira, L. M. (2022). Exploring desirable nature futures for Nationaal Park Hollandse Duinen. *Ecosystems and People*, 18(1), 329–347. <https://doi.org/10.1080/26395916.2022.2065360>

- Kuiper, J.J. et al. (2022). *Values of nature* [grafiek]. Exploring desirable nature futures for Nationaal Park Hollandse Duinen. Geraadpleegd op 24 juli 2024.
- Leclère, D., Obersteiner, M., Barrett, M., Butchart, S. H. M., Chaudhary, A., De Palma, A., DeClerck, F. A. J., Di Marco, M., Doelman, J. C., Dürauer, M., Freeman, R., Harfoot, M., Hasegawa, T., Hellweg, S., Hilbers, J. P., Hill, S. L. L., Humpenöder, F., Jennings, N., Krisztin, T., ... Young, L. (2020). Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy. *Nature*, *585*(7826), 551–556. <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2705-y>
- Leltz, G. M., van Altena, C., Mooij, W. M., Teurlincx, S., Veenstra, A., van Wijk, D., & Kuiper, J. J. (2022). Nationaal Park 3.0 : Een welkome toevoeging aan de diversiteit van nationale parken? *Landschap*, *39*(3), 143–151.
- Liu, Y., Wang, C., Wang, H., Chang, Y., Yang, X., Zang, F., Liu, X., & Zhao, C. (2023). An integrated ecological security early-warning framework in the national nature reserve based on the gray model. *Journal for Nature Conservation*, *73*, 126394. <https://doi.org/10.1016/j.jnc.2023.126394>
- Lycklama à Nijeholt, T., & Meekes, S. (2023). *Meer ruimte voor recreatie*.
- Mace, G. M., Barrett, M., Burgess, N. D., Cornell, S. E., Freeman, R., Grooten, M., & Purvis, A. (2018). Aiming higher to bend the curve of biodiversity loss. *Nature Sustainability*, *1*(9), 448–451. <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0130-0>
- Mattijssen, T. J. M., Ganzevoort, W., van den Born, R. J. G., Arts, B. J. M., Breman, B. C., Buijs, A. E., van Dam, R. I., Elands, B. H. M., de Groot, W. T., & Knippenberg, L. W. J. (2020). Relational values of nature: leverage points for nature policy in Europe. *Ecosystems and People*, *16*(1), 402–410. <https://doi.org/10.1080/26395916.2020.1848926>
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. Jossey-Bass.
- Minh, Q. N. (2019). Transformative Learning as a Ground-Up Approach to Sustainable Development: Narratives from Vietnam's Mekong Delta. *Asian Journal of Agriculture and Development*, *16*(2), 97–117. <https://doi.org/10.37801/ajad2019.16.2.6>
- Ministerie van Landbouw, N. en V. (2023). *Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/06/19/bijlage-1-Inv-beleidsprogramma-nationale-parken-2024-2030>
- Muhar, A., Raymond, C. M., van den Born, R. J. G., Bauer, N., Böck, K., Braitto, M., Buijs, A., Flint, C., de Groot, W. T., Ives, C. D., Mitrofanenko, T., Plieninger, T., Tucker, C., & van Riper, C. J. (2018). A model integrating social-cultural concepts of nature into frameworks of interaction between social and natural systems. *Journal of Environmental Planning and Management*, *61*(5–6), 756–777. <https://doi.org/10.1080/09640568.2017.1327424>
- Nationale Parken Expertteam Ruimtelijke kwaliteit. (2022). *Definiëring en uitwerking Zoneringsmodel Nationale Parken*.
- Nationaal Park Hollandse Duinen. (z.d.). *Kaart Nationaal Park Hollandse Duinen* [kaart]. Nationaal Park Hollandse Duinen. Retrieved on 25 juli 2024, from <https://www.nationaalparkhollandseduinen.nl/nieuws/nationaal-park-folder-klaar-voor-gebruik/>
- Naughton-Treves, L., Holland, M. B., & Brandon, K. (2005). THE ROLE OF PROTECTED AREAS IN CONSERVING BIODIVERSITY AND SUSTAINING LOCAL LIVELIHOODS. *Annual*

Review of Environment and Resources, 30(1), 219–252.
<https://doi.org/10.1146/annurev.energy.30.050504.164507>

- NWO. (2023). *'Bending the curve' van biodiversiteitsverlies naar een natuurpositieve samenleving*.
- Overbeek, M. M. M., & Harms, B. (2011). Samenwerken voor natuur en landschap. *Landschap*, 28(3), 136–145.
- Paprock, K. E. (1992). Mezirow, Jack. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass, 247 pages. \$29.95. *Adult Education Quarterly*, 42(3), 195–197.
<https://doi.org/10.1177/074171369204200309>
- Pascual, U., McElwee, P. D., Diamond, S. E., Ngo, H. T., Bai, X., Cheung, W. W. L., Lim, M., Steiner, N., Agard, J., Donatti, C. I., Duarte, C. M., Leemans, R., Managi, S., Pires, A. P. F., Reyes-García, V., Trisos, C., Scholes, R. J., & Pörtner, H.-O. (2022). Governing for Transformative Change across the Biodiversity–Climate–Society Nexus. *BioScience*, 72(7), 684–704. <https://doi.org/10.1093/biosci/biac031>
- Pecurul-Botines, M., Di Gregorio, M., & Paavola, J. (2014). Discourses of conflict and collaboration and institutional context in the implementation of forest conservation policies in Soria, Spain. *Biodiversity and Conservation*, 23(14), 3483–3499.
<https://doi.org/10.1007/s10531-014-0823-2>
- Piccolo, J. J. (2017). Intrinsic values in nature: Objective good or simply half of an unhelpful dichotomy? *Journal for Nature Conservation*, 37, 8–11.
<https://doi.org/10.1016/j.jnc.2017.02.007>
- Pleijte, M., During, R., & Michels, R. (2016). *Nationale parken in transitie : governance-implicaties van een veranderend beleidskader*. <https://doi.org/10.18174/405189>
- Probst, L., Ndah, H. T., Rodrigues, P., Basch, G., Coulibaly, K., & Schuler, J. (2019). From adoption potential to Transformative Learning around Conservation Agriculture. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 25(1), 25–45.
<https://doi.org/10.1080/1389224X.2018.1520733>
- Runhaar, H., Runhaar, P., Bouwmans, M., Vink, S., Buijs, A., & Kleijn, D. (2019). The power of argument. *International Journal of Agricultural Sustainability*, 17(3), 231–242.
<https://doi.org/10.1080/14735903.2019.1619966>
- Stevens-Long, J., Schapiro, S. A., & McClintock, C. (2012). Passionate Scholars. *Adult Education Quarterly*, 62(2), 180–198. <https://doi.org/10.1177/0741713611402046>
- Stoll-Kleemann, S. (2001). Reconciling opposition to protected areas management in Europe: the German experience. *Environment - Saint Louis Then Washington*, 43, 32–44.
- Stuurgroep Van Gogh Nationaal Park. (2020). *Masterplan Van Gogh Nationaal Park Brabant*.
- Tosey, P. (2006). *Bateson's Levels Of Learning: a Framework For Transformative Learning?*
- UN Environment (Ed.). (2019). *Global Environment Outlook – GEO-6: Summary for Policymakers*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108639217>
- Van Gogh Nationaal Park. (n.d.). *Brabant Behaagt*. Van Gogh Nationaal Park. Retrieved August 2, 2024, from <https://www.vangoghnationalpark.com/nl/homepage/brabant-behaagt>

- Van Gogh Nationaal Park. (n.d.). *Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM)*. Van Gogh Nationaal Park. Retrieved August 2, 2024, from <https://www.vangoghnationalpark.com/nl/homepage/brabants-bodem/deelprojecten/brabantse-biodiversiteitsmonitor-melkveehouderij-bbm>
- Van Gogh Nationaal Park. (n.d.). *Gebied*.
- Van Gogh Nationaal Park. (n.d.). *Partners aan het woord*. Retrieved February 23, 2024, from <https://www.vangoghnationalpark.com/nl/homepage/partners/partners-aan-het-woord>
- Van Gogh Nationaal Park. (2024, May 30). *Brabant doet aanvraag voor status Van Gogh Nationaal Park*.
- Van Gogh Nationaal Park. (z.d.). *Kernnatuur in Van Gogh NP* [kaart]. Van Gogh Nationaal Park. Retrieved on 26 juli 2024, from <https://www.vangoghnationalpark.com/nl/homepage/gebied>
- Van Gogh Nationaal Park. (z.d.). *Van Gogh NP ligt in het midden van Brabant* [kaart]. Van Gogh Nationaal Park. Retrieved on 26 juli 2024, from <https://www.vangoghnationalpark.com/nl/homepage/gebied>
- Visseren-Hamakers, I. J., Razzaque, J., McElwee, P., Turnhout, E., Kelemen, E., Rusch, G. M., Fernández-Llamazares, Á., Chan, I., Lim, M., Islar, M., Gautam, A. P., Williams, M., Mungatana, E., Karim, M. S., Muradian, R., Gerber, L. R., Lui, G., Liu, J., Spangenberg, J. H., & Zaleski, D. (2021). Transformative governance of biodiversity: insights for sustainable development. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 53, 20–28. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2021.06.002>
- Watson, J. E. M., Dudley, N., Segan, D. B., & Hockings, M. (2014). The performance and potential of protected areas. *Nature*, 515(7525), 67–73. <https://doi.org/10.1038/nature13947>

11. Appendix

11.1 Interview guideline

Perspectieven partners

1. Wat is uw functie binnen Organisatie X?
2. Op welke manier bent u betrokken bij het Nationaal Park?
3. Wat motiveerde uw organisatie om partner te worden van het Van Gogh Nationaal Park?
4. Wat zijn volgens u de belangrijkste doelen van het park?
 - Welke doelen sluiten aan bij de doelen van uw organisatie?

5. Welke specifieke aspecten van natuurbehoud en -herstel zijn voor uw organisatie het meest relevant binnen het kader van het Van Gogh Nationaal Park?
6. Zijn er projecten of initiatieven waar uw organisatie bij betrokken is binnen het Van Gogh Nationaal Park met betrekking tot natuurbehoud en -herstel?
7. Is er een samenwerking tussen uw organisatie en andere partners van het Van Gogh Nationaal Park op het gebied van natuurbehoud en -herstel?
8. Welke uitdagingen ziet u bij het nastreven van natuurbehoud en -herstel binnen het Van Gogh Nationaal Park?
 - Op welke manier kan het park hier volgens u het beste mee omgaan, en wat zou uw organisatie hierin kunnen betekenen?
9. Hoe belangrijk acht u de betrokkenheid van lokale partnerschappen bij inspanningen voor natuurbehoud en -herstel?
10. Welke toekomstvisie heeft uw organisatie voor natuurbehoud en -herstel binnen het Van Gogh Nationaal Park?

Veranderde perspectieven partners door partnerschap

11. Hoe heeft het partnerschap met het Van Gogh Nationaal Park invloed gehad op de kijk op natuurbehoud en -herstel van uw organisatie?
12. Het Van Gogh Nationaal Park is anders dan andere Nationale Parken, wat maakt het bijzonder?
13. Heeft het partnerschap met het Van Gogh Nationaal Park geleid tot meer bewustzijn over de behoefte aan natuurbehoud en -herstel binnen uw organisatie?
14. Heeft samenwerking met andere partners van het Van Gogh Nationaal Park uw benadering van natuurbehoud en -herstel beïnvloed?
15. Denkt u dat het partnerschap met het Van Gogh Nationaal Park heeft bijgedragen aan erkenning van het belang van natuurbehoud en -herstel binnen uw organisatie?
16. Heeft het partnerschap met het Van Gogh Nationaal Park uw perceptie van de waarde van natuur veranderd?